

Položaj i perspektive obrazovanja odraslih u Hrvatskoj - Mišljenja studenata nastavničkog modula Filozofskoga fakulteta u Rijeci

Šuran, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:181050>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Ana Šuran

POLOŽAJ I PERSPEKTIVE OBRAZOVANJA ODRASLIH U HRVATSKOJ –
MIŠLJENJE STUDENATA NASTAVNIČKOG MODULA FILOZOFSKOG FAKULTETA
U RIJECI
DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Ana Šuran

POLOŽAJ I PERSPEKTIVE OBRAZOVANJA ODRASLIH U HRVATSKOJ –
MIŠLJENJE STUDENATA NASTAVNIČKOG MODULA FILOZOFSKOG FAKULTETA
U RIJECI

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

prof.dr.sc. Anita Zovko

Rijeka, 2021.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Ana Šuran

THE POSITION AND PERSPECTIVES OF ADULT EDUCATION IN CROATIA -
OPINION OF STUDENTS OF THE TEACHING MODULE OF THE FACULTY OF
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES IN RIJEKA

MASTER THESIS

Mentor:

prof.dr.sc. Anita Zovko

Rijeka, 2021.

Izjava o autorstvu

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: Položaj i perspektive obrazovanja odraslih u Hrvatskoj – mišljenje studenata nastavničkog modula Filozofskog fakulteta u Rijeci te da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Ana Šuran

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

SAŽETAK

Obrazovanje odraslih važan je dio života svakog pojedinca i zajednice jer se stjecanjem znanja, vještina i kompetencija osigurava napredak društva. Svaka država koja teži razvitku i stvaranju društva znanja, svjesna je važnosti pružanja mogućnosti obrazovanja ljudima u svim razdobljima ljudskog života. Hrvatska polako ali sigurno prepoznaje važnost obrazovanja odraslih i koncepta cjeloživotog učenja te omogućuje da se pojedinac formalnim, neformalnim i informalnim programima školuje i usavršava. S obzirom na njegovu raširenost, osnovna zadaća ovog rada je kroz teorijski prikaz prikazati njegov razvoj, sadašnje stanje, ustanove u Hrvatskoj koje ga provode, programe koje postoje i izazove s kojima se susreće. Nadalje, provedenim kvalitativnim istraživanjem nastojalo se ispitati mišljenja studenata diplomskog studija nastavnčkog modula o obrazovanju odraslih.

Rezultati istraživanja ukazuju kako su ispitanici upoznati s konceptom obrazovanja odraslih, ali se polovica njih ne vidi budućnosti da se bave s odraslim osobama. Osim toga, većina ispitanika nije upoznata sa znanostima koje se bavi obrazovanjem odraslih, ali pokazuju dobru upoznatost sa ustanovama koje provode obrazovanje odraslih. Najčešću ustanovu za obrazovanje odraslih koju su ispitanici spomenuli jest Filozofski fakultet u Rijeci koji provodi program za treću dob.

U procesu obrazovanja odraslih važnu ulogu imaju edukatori koji rade s odraslima te se zbog toga ispitanici pitalo koje osobine edukatori trebaju posjedovati. Ispitanici smatraju kako edukatori trebaju posjedovati sljedeće osobine: strpljivost, razumijevanje za polaznike, komunikacijske vještine, empatiju, smisao za humor, fleksibilnost i organizacijske sposobnosti.

Ispitanici su također dali svoje mišljenje o trenutnom stanju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj te svoje mišljenje o budućnosti istoga. Rezultati istraživanja pokazali su kako većina ispitanika ima negativno mišljenje o trenutnom stanju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Manji dio ispitanika smatra da je obrazovanje odraslih trenutno u povoljnom položaju jer nudi velik broj programa i tečajeva. Budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj je prema mišljenju ispitanika pozitivna te će obrazovanje odraslih dobiti na sve većoj važnosti.

Može se zaključiti da obrazovanje odraslih postaje sve bitnija sastavnica u području obrazovanja te da se među mladima počinje afirmirati njegova važnost.

Ključne riječi: obrazovanje odraslih, obrazovanje

SUMMARY

Adult education is an important part of the life of every individual and community because the acquisition of knowledge, skills and competencies ensures the progress of society. Every state that strives for the development and creation of a knowledge society is aware of the importance of providing educational opportunities for people at all periods of human life. Croatia is slowly but surely recognizing the importance of adult education and the concept of lifelong learning, and enables individuals to be educated and trained through formal, non-formal and informal programs. Given its prevalence, the main task of this thesis is to present through a theoretical framework its development, current situation, institutions in Croatia that implement it, existing programs and challenges it faces. Furthermore, a qualitative research was conducted in order to examine opinions of students of the teacher's module on adult education.

The results of the research indicate that the participants are familiar with the concept of adult education but half of them doesn't seem them self working with adults. In addition, most of the participants are not familiar with the science that deals with adult education, but they show good familiarity with institutions that conduct adult education. The most common adult education institution mentioned by the participants is the Faculty of humanities and social sciences in Rijeka which implements a program for the third age.

Important figures in the process of adult education are also educators (teachers) who work with the adults. The participants believe that educators need to possess the following qualities: patience, understanding for learners, communication skills, empathy, sense of humor, flexibility and organizational skills.

Respondents also gave their opinion on the current state of adult education in Croatia and their opinion on its future. The results of the research showed that the majority of participants have a negative opinion about the current state of adult education in Croatia. A small number of participants believe that adult education is currently in a favorable position because it offers a large number of programs and courses. According to the respondents, the future of adult education in Croatia is positive and they think that adult education will become increasingly important.

It can be concluded that adult education is becoming an increasingly important component in the field of education and that its importance is beginning to be affirmed among young people.

Key words: adult education, education

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojoj mentorici prof.dr.sc. Aniti Zovko na pomoći, podršci te korisnim savjetima i sugestijama tijekom pisanja ovog diplomskog rada. Hvala vam na strpljenju i vremenu za moje brojne upite.

Također, zahvaljujem se svim svojim prijateljima i prijateljicama, koji su uvijek bili uz mene i ohrabivali me i bez kojih cijeli ovaj tijek mog studiranja ne bi bio tako zabavan.

Posebno se zahvaljujem svojoj obitelji koja me podupirala sve ove godine studiranja. Posebno hvala mojim roditeljima koji su uvijek vjerovali u mene i moj uspjeh - Hvala vam na svemu što ste mi pružili tijekom mog studija.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Razvoj obrazovanja odraslih od nastanka Jugoslavije do danas	3
3. Ustanove koje provode obrazovanje odraslih u Hrvatskoj.....	13
3.1. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.....	17
4. Programi obrazovanja odraslih.....	23
5. Edukatori u obrazovanju odraslih.....	33
6. Izazovi obrazovanja odraslih.....	41
7. Metodološki okvir	46
7.1. Opis predmeta istraživanja	46
7.2. Cilj istraživanja	46
7.3. Temeljno istraživačko pitanje i specifična istraživačka pitanja	46
7.4. Metoda i instrumenti	47
7.5. Uzorak istraživanja	47
7.6. Postupak istraživanja i obrada podataka.....	47
8. Analiza i interpretacija	49
9. Zaključak	67
10. Literatura	69
11. Prilozi	80
Prilog 1. Anketni upitnik.....	80
11.1. POPIS SLIKA	81
11.2. POPIS TABLICA.....	81

1. Uvod

Spominje li se nastavni proces, učenje, odgoj i obrazovanje većina njih pomisliće na djecu, učenike kao polaznike osnovne ili srednje škole. No, današnji sustav odgoja i obrazovanja nastao je u skladu s potrebama društva i gospodarstva što podrazumijeva da se obrazovanje više ne odnosi samo na djecu i mlade, nego i na odrasle (Koludrović i sur., 2018).

Temelj i ujedno i bogatstvo svake razvijene zemlje čini njeno stanovništvo. Kvalitetu ljudskog kapitala određuju odgoj i obrazovanje. Stoga stanovništvo postaje “društvo koje uči” tj. “društvo znanja”. Jedno od osnovnih načela djelovanja modernog društva koje uči je načelo cjeloživotne dostupnosti obrazovanja. Prema Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda, jedno od temeljnih ljudskih prava jest pravo na učenje. U kontekstu cjeloživotnog učenja, obrazovanje odraslih zauzima iznimno važno mjesto jer je odrasla dob najduže životno razdoblje. Obrazovanje odraslih se formiralo zbog sadašnjeg načina života koji podrazumijeva stalni i kontinuirani napredak tehnologije i sve veće zahtjeve od strane poslodavaca i društva. Upravo zbog brzih i stalnih promjena u znanosti, društvenih promjena i novih tehnoloških inovacija dolazi do sve bržeg zastarijevanja znanja. Navedeno zahtjeva da se stalno učenje i usavršavanje pojedinca postavi kao glavni cilj za razvoj države, društva i samog pojedinca jer napretkom tehnologije i sve većim zahtjevima za prilagodbom dolazi se do spoznaje kako formalno obrazovanje više nije dovoljno da bi se pojedinac kompetentno snalazio u znanstvenim, tehnološkim i društvenim kretanjima suvremenog društva (Vekić, 2015). Mogućnost kontinuiranog usavršavanja i daljnjeg obrazovanja koje je danas dostupno nego ikad prije u povijesti se može smatrati iznimnim civilizacijskim postignućem (Žitinski, 2006).

Svaka država članice Eurospke unije, pa tako i Hrvatska nastoji svojim odgojno obrazovnim sustavom odgovoriti zahtjevima modernih promjena tako što nude mogućnost usavršavanja, prekvalifikacija i širok spektar obrazovnih programa. Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj na važnosti dobiva kroz niz strateških dokumenata. U 2004. godini Vlada je prihvatila Strategije obrazovanja odraslih te je dvije godine kasnije osnovala Agenciju za obrazovanje odraslih. U veljači 2007. godine izglasao se Zakon o obrazovanju odraslih čime je uspostavljen normativni okvir obrazovanja odraslih.¹

¹ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d. Opis sustava obrazovanja odraslih. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/opis-sustava-obrazovanja-odraslih/>, pristupljeno 09.08.2021.

Iz navedenog je vidljivo kako obrazovanje odraslih predstavlja bitnu sastavnicu u sustavu obrazovanja te je njena važnost neupitna. Obrazovanje odraslih u sklopu sustava cjeloživotnog obrazovanja omogućava zadovoljavanje potrebe pojedinaca koji su sada aktivni sudionici procesa učenja, a ne više pasivni primatelji znanja (Jelić, Kuran i Bosnić, 2012). No, unatoč važnosti obrazovanja odraslih, stopa uključenosti u programe obrazovanja odraslih u Hrvatskoj je vrlo niska. Hrvatska spada u zemlje s najnižom stopom sudjelovanja, samo 2.9 % njih se uključilo u neki oblik obrazovanja odraslih (Eurostat, 2019). Stoga je cilj ovog diplomskog rada teorijski prikazati stanje obrazovanja odraslih u Hrvatskoj te ispitati mišljenja i stavove studenata diplomskog studija nastavničkog modula o obrazovanju odraslih. Osnovna zadaća teorijskog prikaza jest prikazati razvoj mreže obrazovanja odraslih u Hrvatskoj i ukazati na važnost obrazovanja, dok pregled rezultata kvalitativnog istraživanja ima za cilj prikazati mišljenja studenata diplomskog studija o obrazovanju odraslih (definiranje obrazovanja odraslih, kakva je po njihovom mišljenju sadašnjost i budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, koje su po njihovom mišljenju osobine nastavnika koji sudjeluju u obrazovanju odraslih i sl.).

2. Razvoj obrazovanja odraslih od nastanka Jugoslavije do danas

U povijesti ljudskog društva obrazovanje je uvijek bilo sastavni dio društva kao jedan od bitnih uvjeta ljudskog postojanja i razvitka. U definiranju obrazovanja često se isključivo mislilo na obrazovanje mladog naraštaja te je odrastao čovjek bio u poziciji prenositelja znanja. Međutim, obrazovanje nije generacijska pojava nego opća društvena pojava koja odraslog čovjeka također stavlja u poziciju subjekta obrazovanja (Samolovčev, 1963).

Mišljenje da odraslima nije potrebno obrazovanje i da nisu sposobni učiti dugo je vladalo među ljudima (Axinte, Baciú i Nichita, 2010). Unatoč tom mišljenju, obrazovanje odraslih se kao društvena pojava i potreba javlja već u razdoblju starih civilizacija i kultura. Među prvima je Platon koji u svom djelu „O državi“ spominje odrasle i obrazovanje. U njegovom djelu nadziru se prvi elementi andragoške teorije. Njegov obrazovni sistem obuhvaćao je djecu, mlade i odrasle osobe od 35 godina (Samolovčev, 1963).

Kao što se pedagogija razvijala unutar filozofije, tako se i obrazovanje odraslih to jest andragogija razvijala u okvirima pedagogije. Riječ andragogija potječe iz grčke riječi „aner“ što znači čovjek i riječi „agoge“ što označava vođenje (Maić, 2017).

Obrazovanje odraslih je od početka bilo povezano s tehnološko - gospodarskim, društveno - političkim i kulturno-umjetničkim događanjima te je obrazovanje često nacionalno determinirano i lokalno obojeno što je razlog da se obrazovanje odraslih razlikuje od zemlje do zemlje (Koludrović i sur., 2018). U Hrvatskoj već niz desetljeća nema studij andragogije, ali ona ipak ima dugu i bogatu tradiciju obrazovanja odraslih (Maić, 2017).

Povijest obrazovanja odraslih na području današnje Republike Hrvatske može se prikazati u sljedećim vremenskim razdobljima (Lavrnja i Pongrac, 2002):

- a) period do raspada Austrougarske monarhije (do 1918. godine)
- b) period od 1918. do 1941. godine (Hrvatska u sastavu Kraljevine Jugoslavije)
- c) period od 1941. do 1951. godine (Drugi svjetski rat i vrijeme poslijeratne obnove)
- d) period od 1951. godine do 1991. godine (period socijalističke Jugoslavije)
- e) period od 1991. do 2021. godine (period razvoja samostalne Republike Hrvatske)

a) Period do raspada Austrougarske monarhije (do 1918. godine)

Početak obrazovanja odraslih na našim prostorima datira u 18. stoljeću. Početkom 19. stoljeća, kao i u ostatku Europe, pokreti za slobodu i prosvjetiteljski pristupi ostvarili su se i na našem području takozvanim Ilirskim pokretom. Kao rezultat toga, osnovane su čitaonice, knjižnice i prosvjetna društva (Šoljan, 1985). Dolazi do buđenja nacionalne svijesti te se pojavljuju djela na hrvatskom jeziku. Osim toga, polako se pojavljuju zanimanja koja zahtijevaju neki oblik prekvalifikacije i edukacije (Ogrizović, 1985). U ovom periodu dolazi do velikih tehnoloških otkrića kao što su: uporaba parne i električne energije, izgradnja parobroda te željezničkih pruga i cesta, usavršavanje proizvodnih tehnologija, usavršavanje poljoprivredne proizvodnje i usavršavanje tiskarske tehnologije (Matijević, 2018). Vrhunac ovog perioda označen je donošenjem Prvog školskog zakona, odnosno Zakona o ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji 1874. godine. Ovim zakonom ozakonjenje su četverorazredne obvezne pučke škole i regulirano je djelovanje trogodišnje učiteljske škole, takozvane preparandije. Osim toga, učitelji su bili obavezni stalno se usavršavati u svom poslu tako što su morali sudjelovati na sastancima učitelja koji su bili dužni organizirati preparandije i lokalne kotarske vlasti. Učitelji su na tim sastancima razmatrali pedagoško-didaktička pitanja (Matijević, 2018). Navedeno se smatra prvim korakom zakonskog reguliranja i institucionaliziranja stalnog usavršavanja u nekoj profesiji.

Uspostavom prve jugoslavenske države, proglašenjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine, obrazovanje odraslih postalo je više institucionalizirano, standardizirano i centralizirano. Narodna sveučilišta i (radnička) obrazovna društva osnovana su po danskom i njemačkom uzoru i služili su liberalnom i neformalnom obrazovanju odraslih. (Strewe, 2005). Krajem 19. i početkom 20. stoljeća velik dio stanovništva (između 60 i 90 posto) nije znao čitati ili pisati te su pokrenute velike aktivnosti opismenjavanja odraslog stanovništva. Razvija se Andrićeva metoda kao posebna metoda pomaganja odraslima da nauče čitati i pisati: učitelji su preko učenika pomagali roditeljskom učenju. Također, osnivaju se tečajevi za odrasle polaznike, kao što su tečaj za popravljivanje vaga, tečaj za građevinske poslovođe i slično (Matijević, 2018). Krajem 19. stoljeća, s radničkim pokretom, pojačana je i obrazovna djelatnost, koja je početkom prošlog stoljeća dovela do osnivanja takozvanih narodnih sveučilišta, od kojih je prvo osnovano u Zagrebu 1907. godine na prijedlog Alberta Bazale (Pučko sveučilište u Zagrebu), kasnije i u Karlovcu, Splitu i Varaždinu. U spomenutim sveučilištima organizirale su se bogate i raznolike djelatnosti kao što su tečajevi, seminari, različita ciklička predavanja i sl. (Maić, 2017). Zahvaljujući Andriji Štamparu i Albertu Bazaleu

Hrvatska je imala temelj razvoja obrazovanja odraslih te je ono doživjelo svoj najveći procvat 60ih godina prošlog stoljeća kada je Hrvatska bila jedno od najvažnijih europskih središta andragoške stručne i znanstvene misli (Vinković, Vučić i Živčić, 2016).

b) period od 1918. do 1941. godine (Hrvatska u sastavu Kraljevine Jugoslavije)

U periodu kada je Hrvatska bila u sastavu Kraljevine Jugoslavije, svi školski propisi za sva područja školovanja i obrazovanja, bili su usklađeni i donošeni na razini saveznih vlasti u Beogradu, što znači da je sustav obrazovanja bio jedinstven za sve sastavne jedinice bivše zajedničke države (Matijević, 2018). Ovaj period nema značajnih postignuća u području obrazovanja odraslih. Jedino što se ističe bila su redovita osposobljavanja muške populacije u području stjecanja i stalnog usavršavanja vojnih vještina. Osim toga, Karlovačka srednjoškolska ekstenza 1920. godine započinje svojim radom nudeći organizirani, neformalni oblik edukacije s ciljem podizanja opće razine obrazovanja odrasle populacije (Polović, 2004).

c) period od 1941. do 1951. godine (Drugi svjetski rat i vrijeme poslijeratne obnove)

U godinama prije Drugog svjetskog rata, na području koje su kontrolirali partizani, organiziralo se neformalno obrazovanje djece, mladih i odraslih (Ogrizović, 1975). Osim postojanja osnovnih i srednjih škola za djecu, organizirane su brojne aktivnosti za opismenjavanje (analfabetski tečajevi). Također, organizirao se velik broj političkih seminara i predavanja iz područja politike koji su imali za cilj objasniti novonastalu političku situaciju tadašnjem stanovništvu. Mnogi odrasli su nakon rata bili bez obrazovanja. Nakon 1945. godine preko dva milijuna ljudi u Jugoslaviji se opismenilo, od toga polovica samo u Makedoniji (Strewe, 2005).

Nakon II. svjetskog rata obrazovanje odraslih nakratko gubi na važnosti jer ga se povezuje sa širenjem ideje socijalizma. No, već nekoliko godina kasnije, od 50tih godina 20. stoljeća obrazovanje odraslih u Hrvatskoj doživljava procvat te se to razdoblje naziva „zlatno doba andragoških misli“. Ovo razdoblje karakterizira osnivanje brojnih novih obrazovnih ustanova (osnovne škole za odrasle i večernje škole), objavljuju se knjige iz andragogije, osniva se Andragoški centar u Zagrebu te se usavršavaju kadrovi za rad s odraslima (Klapan i Čavar, 2008). Osim toga, radilo se na sustavnom usavršavanju andragoških djelatnika što je rezultiralo time da je sustav obrazovanja u Hrvatskoj bio jedan od najrazvijenijih, ne samo na prostorima tadašnje Jugoslavije, već i u Europi (Klapan, Živčić, 2011).

d) period od 1951. godine do 1991. godine (period socijalističke Jugoslavije)

U prvom periodu (od 1951. do 1971. godine) se u svim gradovima i većim općinama osnivaju velik broj narodnih sveučilišta. Zbog velikog broja sveučilišta i bogatog obrazovno-kulturnog programa dolazi do potrebe za osnivanjem zajednice tih ustanova. Zato je 1954. godine osnovan Savez narodnih i radničkih sveučilišta sa sjedištem u Zagrebu, čiji je pokretač časopis Narodno sveučilište (Ogrizović i Sučić, 1983). Časopis Narodno sveučilište (kasnije preimenovan u Obrazovanje odraslih i onda u Andragogija) imao je velik utjecaj na razvoj teorije i prakse u području obrazovanja odraslih u cijeloj Jugoslaviji. Prvi tajnik novoosnovanog Saveza narodnih i radničkih sveučilišta bio je Maks Štromar, a od 1956. godine Aleksandar Kovačić (Matijević, 2018). Obrazovanje odraslih se najviše razvijalo u programima rada narodnih i radničkih sveučilišta. Na početku su programi narodnih sveučilišta bili usmjereni na opismenjavanje odraslih. No, poslije se javlja i osnovno i opće školovanje odraslih, prekvalifikacija i dokvalifikacija odraslih, političko i kulturno obrazovanje te praktični tečajevi. U programima se najviše ističu škole za seosku omladinu (Kovačić, 1958; prema Matijević, 2018). Do kraja 50ih godina na području Hrvatske djelovalo je oko 800 škola za seosku omladinu s 34.000 polaznika (Kovačić, Novaković i Ogrizović, 1961). Uz savez, osniva se i Škola za andragoške kadrove koja je u 25 godina rada provela preko 500 programa neformalnog obrazovanja i osposobljavanja za preko 13 000 andragoških djelatnika (Ogrizović i Sučić, 1983). Važna je činjenica da se pred kraj 50ih godina uvodi kolegij andragogija u studentske programe visokoškolskih ustanova (Klapan, 1998).

U ovom razdoblju treba istaknuti nekoliko važnih andragoga koji su djelovali na području Hrvatske:

- Aleksandar Kovačić (1917.-1977.)
- Ana Krajnc (1938.-)
- Borivoj Samolovčev (1923.-1996.)
- Dušan Savičević (1926.-2015.)
- Ilija Mrmak (1925.-2012.)
- Mihajlo Ogrizović (1916.- 2005.)
- Mladen Zvonarević (1922.-1995.)
- Nikola Pastuović (1937.-)
- Silvije Pongrac (1930.-2001.)
- Tihomir Prodanović (1911.-1987.)

- Vlado Andrilović (1937.-)
- Zdravko Kolar (1923. - 2008.)

Andragozi Krajnc, Mrmak, Savičević i Samolovčev poznati su po tome što su objavili velik broj radova u Hrvatskoj te su sudjelovali na projektima koji su imali fokus na osposobljavanje i usavršavanje andragoga. Osim njih, andragozi zaslužni za razvoj andragoške teorije i prakse na području Hrvatske u razdoblju od 1950. do 1970. godine su Mladen Zvonarević, Aleksandar Kovačić i Mihajlo Ogrizović (Matijević, 2018).

Pod utjecajem društvene stvarnosti, početkom 1960-ih, sveučilišta su promijenila svoj stav prema obrazovanju odraslih te su stvorene mogućnosti za uvođenje andragogije u nastavne planove i programe na visokim učilištima. Četverogodišnji studij i poslijediplomski studij andragogije započeli su na Fakultetu u Beogradu početkom 1960-ih. Taj trend slijedili su kasnije sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Ljubljani, Sarajevu i Skoplju (Savičević, 1990).

Sustav obrazovanja odraslih je u 60tim godinama bio jedan od najrazvijenijih na prostorima Jugoslavije i Europe. Postojao je velik broj narodnih sveučilišta, radničkih sveučilišta, osnovnih škola za odrasle, večernjih srednjih i viših škola. Ustanove su imale velik broj polaznika te je postojalo sustavno usavršavanje andragoških djelatnika (Klapan i Kušić, 2007). Zanimljivo je da se već u to vrijeme obrazovanje odraslih provodilo kroz tri osnovna modela obrazovanja (formalno, neformalno i informalno), a polaznici su morali sami plaćati svoje obrazovanje (Klapan, A., Lavrnja, I., Pongrac, S., 2001).

Ono što se u ovom periodu još ističe je osnivanje i djelovanje Društva Andragoga. Dana 28. srpnja 1964. godine u okviru Ljetne škole Saveza narodnih sveučilišta Hrvatske u Poreču realiziran je dogovor o osnivanju udruženja andragoga Jugoslavije. Na sastanku je dogovoreno da se formiraju strukovne udruge hrvatskih andragoga (Kolar, Kovačić i Velčić, 1969). Osnivačka skupština Društva andragoga Hrvatske održana je u Poreču 1966. godine. Udruga je djelovala do raspada Jugoslavije.

Obrazovanje odraslih je u Jugoslaviji imalo visoki prioritet te je doseglo najviši stupanj razvoja u 1970-ima i 1980-ima. Osim na području današnje Hrvatske, i u Makedoniji, u Ohridu osnovana je Andragoška škola 1969. godine (Strewe, 2005). Obrazovanje odraslih služilo je kvalificiranju radne snage potrebne za ekonomsko ubrzanje 1970-ih godina. U socijalnom području obrazovanje odraslih imalo je funkciju objašnjavanje političkog sustava Jugoslavije i uloge pojedinca u državi. Teme poput obitelji, higijene i kulture su također bili predmeti

diskusije obrazovanja odraslih (Strewe, 2005). Pod utjecajem reforme obrazovanja i društvene krize, obrazovanje odraslih u Jugoslaviji doživjelo je kolaps 1970-ih i gurnuto je na rub obrazovnog sustava. Institucije koje su dobro funkcionirale i radile potisnute su na sam rub događanja u sustavu obrazovanja (Vinković, Vučić, Živčić, 2016).

e) *Period od 1991. do 2021. godine (period razvoja samostalne Republike Hrvatske)*

Domovinski rat i privatizacija tvornica uzrokovali su zastoj u području znanosti i prakse obrazovanja odraslih. Centri za obrazovanje prestali su raditi (Matijević, 2018). Također se smanjio broj ustanova i programa obrazovanja odraslih (Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, NN 124/14). Početkom 90ih godina obrazovanje odraslih preusmjereno je na vojne potrebe, učenje stranih jezika, prekvalifikacije, obrazovanje ratnih veterana, odgojno-obrazovni rad s izbjeglicama i prognanicima (Klapan, 2011). Godine 1997. Hrvatska donosi Zakon o pučkim otvorenim učilištima, a on obuhvaća sve djelatnosti koja su imala narodna sveučilišta do 1990. Godine. Djelatnosti koje obuhvaća jesu: “djelatnosti osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja odraslih, djelatnosti glazbenih i srodnih škola izvan redovitoga školskog sustava, djelatnosti javnog prikazivanja filmova, novinsko-nakladničke djelatnosti, radijske i televizijske djelatnosti te obavljanje djelatnosti u svezi s osposobljavanjem, usavršavanjem i prekvalifikacijom mladeži i odraslih izvan sustava redovite naobrazbe.”²

Početkom 21. stoljeća sustav obrazovanja odraslih se počeo ponovno razvijati. Osim postojećih ustanova, počele su se pojavljivati i privatne ustanove koje su nudile nove formalne, informalne i neformalne programe obrazovanja odraslih. Od 2000-ih se obrazovanje odraslih u Hrvatskoj određuje kao dio cjeloživotnog učenja i od tada kreće proces europeizacije obrazovanja odraslih. Hrvatska je 2003. Godine prihvatila desetogodišnji projekt opismenjavanja odraslih „Za Hrvatsku pismenosti – put do poželjne budućnosti”. Program je isticao važnost osnovnog obrazovanja odraslih te je omogućeno da ga polaznici besplatno pohađaju.³

Nakon završetka Domovinskog rata obnovljeno je Hrvatsko andragoško društvo koje je organiziralo sedam međunarodnih konferencija (Matijević, 2018):

² European Comission. (2021). Tranzicijske promjene obrazovanja odraslih. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/developments-and-current-policy-priorities-13_hr, pristupljeno 25.08.2021.

³ Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta. N.d. Projekt - Za Hrvatsku pismenosti: Put do poželjne budućnosti. Preuzeto s <http://www.hzpou.hr/?gid=3&aid=4>, pristupljeno 25.08.2021.

1. Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje (Lovran, 2002.)
2. Obrazovanje odraslih – ključ za XXI. stoljeće (Šibenik, 2004.)
3. Obrazovanje odraslih za ekonomiju znanja (Šibenik, 2007.)
4. Neformalno obrazovanje i informalno učenje odraslih (Šibenik, 2009.)
5. Andragoška profesija i kompetencije stručnjaka u obrazovanju odraslih (Murter, 2011.)
6. Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih (Vodice, 2013.)
7. Kome treba obrazovanje odraslih? (Zagreb & Vodice, 2016.)

Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj dobilo je svoj značaj kroz brojne dokumente: Bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju (2001), Strategija obrazovanja odraslih (2004), Deklaracija o znanju HAZU-a (2004), Zakon o obrazovanju odraslih (2007), Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010., Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014), Strategija razvoja strukovnog obrazovanja RH 2008.-2014., Program razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 2016.-2020.⁴ Bitne godine za obrazovanje odraslih u Hrvatskoj su 2005. i 2006. godina kada se osnivaju Agencija za strukovno obrazovanje i Agencija za obrazovanje odraslih, a 2010. godine se spomenute agencije spajaju u Agenciju za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO). ASOO je javna ustanova koja kao glavne djelatnosti ima poslove planiranja, razvijanja, organiziranja, provedbe, praćenja i unaprjeđenja sustava strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Ona je odgovorna za razvoj sustava obrazovanja odraslih kroz niz elemenata, uključujući analizu, razvoj i istraživanje aktivnosti sustava obrazovanja odraslih; stručne i savjetodavne poslove prema ustanovama za obrazovanja odraslih; sudjelovanje u postupcima vrednovanja, samovrednovanja i vanjskog vrednovanja sustava obrazovanja odraslih; metodologiju izrade programa; poticanje suradnje i sudjelovanja u provedbi programa i projekata koji se odnose na razvoj sustava obrazovanja odraslih; stručno usavršavanje i osposobljavanje zaposlenika u sustavu obrazovanja odraslih te objedinjuje preporuke odgovarajućih profesija i radnih institucija u sustavu obrazovanja odraslih.⁵ Agencija je svoje mjesto u sustavu obrazovanje dobila prilikom donošenja Strategije za obrazovanje odraslih (2004.) i Zakona o obrazovanju odraslih (2007.). Zahvaljujući ovim dokumentima stvorene su osnove za institucionalno i zakonsko uređenje sustava obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj (Vinković, Vučić i Živčić, 2016). Prvim člankom Zakona o

⁴ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Narodne novine, 124/14 (2014). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html, pristupljeno 25.08.2021.

⁵ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. (2021). Promocija cjeloživotnog učenja. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/esf-projekti/promocija-cjelozivotnog-ucenja/>, pristupljeno 06.06.2021.

obrazovanju odraslih, obrazovanje odraslih u Hrvatskoj je definirano kao: „cjelina procesa učenja odraslih namijenjenih ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti, osposobljavanja za zapošljavanje (stjecanje kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikacije, stjecanje i produbljivanje stručnog znanja, vještina i sposobnosti) i osposobljavanje za aktivno građanstvo.“ Nakon što je Hrvatska ušla u Europsku Uniju, ASOO je dobila aktivnu ulogu u izradi i provedbi niza projekata u području obrazovanja odraslih. U 2009. godini uvedeno je statističko praćenje obrazovanja odraslih kroz Andragoški zajednički upisnik podataka (AZUP). AZUP sustavno prati programe, zaposlenike i polaznika te broj ustanova iz sustava obrazovanja odraslih (Vinković, Vučić i Živčić, 2016). Temeljni ciljevi i smjernice za razvoj sustava obrazovanja odraslih određeni su Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije iz 2014. godine. Nadalje, Strategija je prepoznala obrazovanje odraslih kao sastavni dio cjelovitog sustava odgoja i obrazovanja koji se temelji na konceptu cjeloživotnog učenja. Također, Strategija ima zadatak povećati brojnost ustanova i programa za obrazovanje odraslih.

Osim navedenih dokumenata, postoji još jedan vrlo značajan dokument koji je 2014. godine stupio na snagu, a to je Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO). HKO je “reformski instrument kojim se uređuje cjelokupni sustav kvalifikacija na svim obrazovnim razinama u Republici Hrvatskoj kroz standarde kvalifikacija temeljene na ishodima učenja i usklađene s potrebama tržišta rada, pojedinca i društva u cjelini.”⁶ Hrvatski kvalifikacijski okvir je važan jer omogućuje priznavanje kvalifikacija koje vrijede u svim Europskim zemljama što ujedno povećava konkurentnost hrvatskih građana na europskom tržištu rada. Također, zahvaljujući ovom dokumentu povećava se i potiče mobilnost radnika, učenika i studenata. Pomoću HKO-a nastaju obrazovni programi koji su zasnovani na ishodima učenja i usklađeni s potrebama tržišta rada te se razvila procedura vrednovanja i priznavanja ishoda formalnog i neformalnog učenja (Vidak, 2016). Formalno obrazovanje uređeno je prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, a prema njemu je osam razina kvalifikacija⁷:

- (1) kvalifikacija stečena završetkom osnovnog obrazovanja
- (2) kvalifikacije stečene završetkom strukovnoga i umjetničkog obrazovanja

⁶ Hrvatski kvalifikacijski okvir. nd. O HKO-u. Preuzeto s <http://www.kvalifikacije.hr/hr/node/4>, pristupljeno 25.08.2021.

⁷ Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru. Narodne novine br. 22/13, 41/16, 64/18, 47/20, 20/21. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/566/Zakon-o-Hrvatskom-kvalifikacijskom-okviru>, pristupljeno 26.08.2021.

(3) kvalifikacije stečene završetkom srednjoškolskog obrazovanja u trajanju kraćem od tri godine

(4) 4.1 kvalifikacije stečene završetkom srednjoškolskog obrazovanja u trajanju tri ili dužem od tri, a kraćem od četiri godine

4.2 kvalifikacije stečene završetkom srednjoškolskog obrazovanja u trajanju četiri ili više godina

(5) kvalifikacije stečene završetkom stručnih studija kojima se stječe manje od 180 ECTS bodova

(6) kvalifikacije stečene završetkom preddiplomskih stručnih ili sveučilišnih studija

(7) 7.1 kvalifikacije stečene završetkom specijalističkih diplomskih stručnih studija

7.2 kvalifikacije stečene završetkom sveučilišnih diplomskih studija te integriranih preddiplomskih i diplomskih sveučilišnih studija

7.3 kvalifikacije stečene završetkom poslijediplomskih specijalističkih studija

(8) 8.1 kvalifikacije stečene završetkom poslijediplomskih znanstvenih magistarskih studija

8.2 kvalifikacije stečene završetkom poslijediplomskih sveučilišnih (doktorskih) studija.

U 2016. godini donesene su Preporuke Vijeća Europske unije o oblicima usavršavanja: Među novim prilikama za odrasle između ostalog, preporučuje se da države članice, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, uvjetima i raspoloživim resursima, usko surađuju sa socijalnim partnerima i pružiteljima usluga obrazovanja i osposobljavanja, s odraslim osobama koji imaju niski nivo znanja, sposobnosti, vještina i kompetencija poput onih koji odustanu od osnovnog obrazovanja ili osposobljavanja ili onih koji nisu završili srednje (sekundarno) obrazovanje. Takve osobe imaju mogućnost pohađanja obuke u obliku osposobljavanja ili usavršavanja prema njihovim osobnim potrebama, a mogu steći minimalnu razinu pismenosti, matematičku pismenost i digitalnu kompetenciju te širi spektar vještina, znanja i sposobnosti povezanih s tržištem rada. Osim toga, odrasli na taj način aktivno sudjeluju u društvu (Vinković, Vučić i Živčić, 2016).

Unatoč bogatoj povijesti obrazovanja koja je oblikovala današnji koncept obrazovanja odraslih, naša država još uvijek nema sustavno osmišljene mogućnosti za obrazovanje andragoga i

nastavnika obrazovanja odraslih (Kušić, Vrcelj, Zovko, 2016). Danas je jedina katedra za andragogiju u Hrvatskoj na Odsjeku za pedagogiju na Filozofskom fakultetu u Rijeci (Koludrović i sur., 2018). Fokus obrazovanja odraslih nakon 2020. godine je na jačanju procesa profesionalizacije djelatnika u obrazovanju odraslih i razvoju sustava kvalitete. Program Vlade za mandat 2020. – 2024. ima za cilj poticanje važnosti strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, nastaviti će se reforma strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih te ubrzati i poboljšati izrada kurikuluma za stjecanje kvalifikacija potrebnih za tržište rada. Programi obrazovanja i njihovi ciljevi koji su prisutni od samog početka razvoja obrazovanja odraslih nisu u potpunosti nestali. Ti ciljevi su prisutni u neformalnim programima, u radu javnih ustanova i udruga. Međutim, prevladava trend koji je usmjeren na zapošljivost, a glavni sudionici su Ministarstvo obrazovanja i znanosti te ministarstvo koje se bavi radom i zapošljavanjem.⁸

⁸ European Commission. (2021). Aktualni prioriteti politika obrazovanja odraslih. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/developments-and-current-policy-priorities-13_hr, pristupljeno 25.08.2021.

3. Ustanove koje provode obrazovanje odraslih u Hrvatskoj

Zahvaljujući stoljetnoj tradiciji obrazovanja odraslih, Hrvatska ima dobro razvijenu i nacionalno raspostranjenu mrežu ustanova koje provode programe obrazovanja odraslih. Ljudi uče, kontinuirano, neformalno i formalno, u različitim okruženjima: na radnim mjestima, u obitelji, kroz slobodne aktivnosti i kroz aktivnosti u zajednici (Foley, 2000). Sukladno tome, obrazovanje i učenje odraslih može se odvijati u četiri oblika: formalno, neformalno, informalno ili samousmjerenom učenju. Ustanove koje provode obrazovanje odraslih razlikuju se po tome provode li formalno ili neformalno obrazovanje. Organizacije koje provode formalno obrazovanje su službene ustanove za obrazovanje odraslih. Formalno obrazovanje odraslih obuhvaća:

- 1) osnovno školovanje odraslih
- 2) srednjoškolsko obrazovanje odraslih; stjecanje srednje školske ili stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikacije, osposobljavanje i usavršavanje
- 3) visoko obrazovanje.⁹

Formalno se obrazovanje provodi institucionalno, a definirano je kao: „proces koji se događa unutar jasno definiranog i određenog formalnoobrazovnog sustava, zakonski je legitimirano, a krajnji mu je rezultat stjecanje određenih znanja i sposobnosti“ (Kuka, 2012, str. 198). Formalno obrazovanje uređeno je prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (HKO). Programi formalnog obrazovanja odobravaju nadležna tijela te polaznici programa na kraju stječu određenu obrazovnu kvalifikaciju ili diplomu.¹⁰

Prema Zakonu o obrazovanju odraslih (članak 4.), ustanove koje mogu provoditi obrazovanje odraslih jesu: osnovne škole, srednje škole, visoka učilišta, pučka otvorena učilišta, ustanove za smještaj i skrb osoba s posebnim potrebama, škole stranih jezika te penološke i druge ustanove. One koje mogu osnovati ustanovu za obrazovanje odraslih jesu: Republika Hrvatska, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te druga pravna i fizička osoba.¹¹ Od početka vođenja evidencije (2009. godine) broj ustanova za obrazovanje odraslih se neprestano povećava. Tako je 2010. godine bilo 433 ustanove koje provode neki oblik obrazovanja

⁹ Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine br. 17/07, 107/07, 24/10. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>, pristupljeno 13.07.2021.

¹⁰ Visoka poslovna škola Par. (2019). Neformalno vs. formalno obrazovanje. Preuzeto s <http://par.hr/neformalno-vs-formalno-obrazovanje/>, pristupljeno 02.09.2021.

¹¹ Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine br. 17/07, 107/07, 24/10. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>, pristupljeno 13.07.2021.

odraslih, 2015. godine zabilježeno 549 ustanove za obrazovanje odraslih, a 2021. sveukupno su osnovane 642 ustanove za obrazovanje odraslih.¹² Kroz povećanje broja ustanova, povećava se i društveni interes i institucionalne direktive (Europa 2020.) za obrazovanje i osposobljavanje koje mogu omogućiti bolje prilike za zapošljavanje te stjecanje dodatnih znanja i vještina (Vinković, Vučić i Živčić, 2016).

Tablica 1. Vrsta ustanova koje provode obrazovanje odraslih (AZUP, 2021¹³)

Vrsta ustanove	Broj ustanova
Srednja škola	205
Pučko otvoreno učilište	131
Visoko učilište	30
Osnovna škola	22
Škola stranih jezika	15
Ostalo	167
Bez naznačene vrste	72
Ukupno	642

Iz **Tablice 1.** vidljivo je da su vodeću poziciju u obrazovanju odraslih preuzele srednje škole, a odmah iza njih su Pučka otvorena učilišta. Od začetnika ideje osnivanja Pučkih sveučilišta Alberta Bazala do danas, Pučka otvorena učilišta imaju dugogodišnju tradiciju u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj te svojim aktivnostima podubiru obrazovanje i učenje odraslih (Obad, 2008). U **tablici 1.** najveći broj ustanova stavljen je pod “ostalo”, a to su većinom obrazovni centri koji se bave nekom kategorijom specijaliziranog obrazovanja odraslih kao što je primjerice Zavod za zavarivanje i toplinsku energiju koji osposobljava zavarivače.

Provedena je anketa od Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih 2020. godine u vezi raspostranjenosti ustanova za obrazovanje odraslih u Hrvatskoj, U **tablici 2.** prikazane su županije i postotak ustanova koje provode programe obrazovanja odraslih.

¹² European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 13.07.2021.

¹³ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 13.07.2021.

Tablica 2. Županije u kojima je sjedište ustanova za obrazovanje odraslih¹⁴

Županija	% ustanova koje provode programe obrazovanja odraslih
Bjelovarsko-bilogorska	1,8
Brodsko-posavska	7,9
Dubrovačko-neretvanska	1,8
Grad Zagreb	33,3
Istarska	6,1
Koprivničko-križevačka	0,9
Međimurska	3,5
Osječko-baranjska	7,0
Požeško-slavonska	0,9
Primorsko-goranska	7,9
Krapinsko-zagorska	2,6
Sisačko-moslavačka	3,5
Splitsko-dalmatinska	6,1
Šibensko-kninska	1,8
Varaždinska	4,4
Virovitičko-podravska	0,9
Vukovarsko-srijemska	4,4
Zadarska	1,8
Zagrebačka	0,9
<i>Bez odgovora</i>	3,5

Prema anketi najveći broj ustanova za obrazovanje odraslih (jedna trećina svih ustanova) smješten je u glavnom gradu Zagrebu i okolici. U gradu Zagrebu nalazi se i najveća obrazovna ustanova za obrazovanje odraslih *Pučko otvoreno učilište Zagreb*. Ono je osnovano 1907. godine te je njeno težište na osposobljavanju odraslih osoba i strukovnom obrazovanju. Pučko otvoreno učilište Zagreb provodi programe osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja

¹⁴ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 14.07.2021.

odraslih i programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Ukupno ovo otvoreno učilište nudi više od 250 programa formalnog i neformalnog obrazovanja u koje je godišnje uključeno od 15.000 do 18.000 polaznika.¹⁵

Osim navedenih ustanove, postoji još nekoliko institucija koje su zadužene za obrazovanje odraslih, a to su: *Vlada Republike Hrvatske i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa*. Nakon njih slijedi *Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za obrazovanje odraslih* (2004) i *Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih* (2010). *Vijeće za obrazovanje odraslih* (2007) imenovano je za savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske.

Vlada Republike Hrvatske i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa predstavljaju naj snažnije i najvažnije institucije zadužene i reguliraju sveukupnu odgojno-obrazovnu djelatnost, uključujući time i obrazovanje odraslih. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa aktivno prati i daje potporu programima koji su pokrenuti od strane Europske unije te sudjeluje u organiziranju budućih aktivnosti u području obrazovanja odraslih (Lugarić, 2012). Iznimno bitan projekt kojeg je pokrenula Vlada RH, a provodio se pod vodstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa bio je projekt „Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti - Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj 2003. – 2012.” Cilj ovog projekta bio je omogućiti odraslim osobama završavanje osnovnog obrazovanja te osposobljavanje za obavljanje jednostavnih poslova u nekom zanimanju u svrhu lakšeg zapošljavanja.¹⁶

Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za obrazovanje odraslih osnovano je 2004. godine odlukom Vlade Republike Hrvatske u cilju razvoja strateškog okvira za obrazovanje odraslih (Kušić, Vcelj i Zovko, 2016). Glavna zadaća povjerenstva je “predlaganje mjera i aktivnosti za unaprjeđenje djelatnosti obrazovanja odraslih te izrada Nacrta prijedloga Zakona o obrazovanju odraslih.”¹⁷

Vijeće za obrazovanje odraslih osnovano je 2007. godine kao stručno i savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske. Glavna zadaća Vijeća je davanje mišljenja i prijedloga mjera

¹⁵ Pučko otvoreno učilište Zagreb (2018). O učilištu. Preuzeto s <https://www.pou.hr/o-ucilistu/o-nama>, pristupljeno 14.07.2021.

¹⁶ Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2021). Financiranje osnovnog obrazovanja odraslih. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-odraslih/financiranje-osnovnog-obrazovanja-odraslih/581>, pristupljeno 14.07.2021.

¹⁷ Povjerenstvo za obrazovanje odraslih (2004). Izvješće o radu povjerenstva za obrazovanje odraslih za razdoblje veljaca – listopad 2004. Preuzeto s <https://vlada.gov.hr/>, pristupljeno 14.07.2021.

vezanih za obrazovanje odraslih, praćenje razvoja obrazovanja odraslih te predlaganje financiranja programa obrazovanja odraslih (Baketa, 2012).

Osim navedenih institucija, postoje još nekoliko drugih koje također imaju za cilj poboljšati kvalitetu obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Jedna od njih je *Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih* koja je osnovana 2009. godine sa sjedištem u Zagrebu. Ona okuplja velik broj ustanova i pučkih učilišta s područja Hrvatske, a zadaća joj je promišljanje o svim potencijalnim rješenjima problema s kojima se ustanove za obrazovanje odraslih susreću. Zajednica također radi na poboljšanju kvalitete obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, a fokus joj je ponajprije na stjecanju stručnih kompetencija polaznika za tržište rada.¹⁸

Uz Zajednicu ustanova za obrazovanje odraslih, institucija koja se ističe je *Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta*. Ona je osnovana 1954. godine kao Savez narodnih sveučilišta. Te godine je u Hrvatskoj djelovalo 181 narodno sveučilište što je dovelo do potrebe osnivanja udruge koja bi objedinila interese institucija koje su djelovale u različitim uvjetima i na različitim lokacijama.¹⁹

Hrvatsko andragoško društvo osnovano je 1998. godine, a njegovi ciljevi su: “promicanje i razvoj andragoške teorije i prakse, unapređivanje teorije i prakse formalnih i neformalnih oblika obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja odraslih, usavršavanje članova društva u okvirima znanstveno stručnih skupova, seminara, savjetovanja i studijskih putovanja, poticanje znanstveno istraživačkog rada u području obrazovanja odraslih, pružanje stručne pomoći članovima i pravnim osobama u praćenju i primjeni Zakona i propisa iz djelokruga obrazovanja, poticanje i razvijanje suradnje s tijelima državne uprave, strukovnim udrugama, komorama te drugim subjektima u obrazovanju odraslih, izdavanje glasila, časopisa i drugih stručnih publikacija.”²⁰

3.1. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Vlada Republike Hrvatske je 2005. godine u skladu sa smjernicama Strategije i Akcijskog plana osnovala Agenciju za strukovno obrazovanje, a 2006. godine je osnovala Agenciju za obrazovanje odraslih. Početkom 2010. godine došlo je do spajanja Agencije za strukovno

¹⁸ Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih (2021). O nama. Preuzeto s <http://www.zuoorh.hr/o-nama/>, pristupljeno 14.07.2021.

¹⁹ Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta (2021). O nama. Preuzeto s <http://www.hzpou.hr/?gid=1>, pristupljeno 14.07.2021.

²⁰ Hrvatsko andragoško društvo (2021). O nama. Preuzeto s <http://www.andragosko.hr/o-nama/>, pristupljeno 14.07.2021.

obrazovanje (ASO) i Agencije za obrazovanje odraslih (AOO) u zajedničku *Agenciju za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih* (ASOO) (Kušić, Vrcelj i Zovko, 2016). Do spajanja je došlo radi povećanja racionalizacije i učinkovitosti rada (Baketa, 2012). Agencija predstavlja instituciju koja prati, razvija, vrednuje i unapređuje sustav obrazovanja odraslih i strukovnog obrazovanja. Prema Zakonu o obrazovanju odraslih (članak 23.) Agencija obavlja sljedeće aktivnosti:

1. “obavlja analitičke i razvojne poslove u djelatnosti obrazovanja odraslih
2. usklađuje prijedloge stručnih tijela
3. obavlja nadzor nad stručnim radom ustanova za obrazovanje odraslih
4. obavlja stručnu i savjetodavnu djelatnost
5. provodi stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u području obrazovanja odraslih
6. inovira, prati i vrednuje provedbu programa obrazovanja odraslih
7. potiče suradnju i sudjeluje u provedbi programa i projekata vezanih za područje obrazovanja odraslih
8. vodi bazu podataka i osigurava informacije za tijela državne uprave i nadležno ministarstvo o evidenciji i drugim važnim podacima vezanim za praćenje stanja i razvoj djelatnosti obrazovanja odraslih
9. priprema analize poslovnih procesa djelatnosti
10. utvrđuje kriterije za uspostavu, provođenje i nadzor sustavnog financiranja obrazovanja odraslih u programskom, investicijskom i materijalnom poslovanju
11. obavlja druge poslove utvrđene aktom o osnivanju Agencije.”²¹

ASOO ima svoje strateške ciljeve, viziju i misiju. U strateške ciljeve spadaju:

- razviti kvalifikacije temeljene na kompetencijama i rezultatima učenja
- trajno usklađivati obrazovanje s potrebama tržišta rada
- izgraditi sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koji omogućuje cjeloživotno učenje i mobilnost
- definirati uloge nastavnika u sustavu orijentiranome na rezultate učenja

²¹ Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine br. 17/07, 107/07, 24/10. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>, pristupljeno 14.07.2021.

- uspostaviti sustav osiguranja kvalitete.²²

Njena vizija je stvoriti “dostupan, fleksibilan i prohodan sustav strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, temeljen na kompetencijama, u funkciji potreba svakoga pojedinca i društva, nositelj razvoja hrvatskoga gospodarstva i veće zapošljivosti”, a misija joj je “obrazovanje učiniti najsnažnijim korijenom osobnoga rasta i uspjeha”.²³

Postoje dva temeljna razloga postojanja Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Prvi razlog njenog postojanja je strukovno obrazovanje koje obuhvaća 70% srednjoškolske populacije (Živčić i Vučić, 2016). Ono je bitno za socijalnu inkluziju, gospodarski razvoj i cjeloživotno učenje. Strukovno obrazovanje, pritom se misli na inicijalno i kontinuirano, razlikuje se od općeg obrazovanja u odnosu na svrhu, pristup i višu “cijenu” što se tiče tehnologije i opreme. Ovo obrazovanje ima drugačija pravila i vrijednosti koje slijedi što je pogotovo vidljivo na razini Europske unije gdje je strukovno obrazovanje jedno od bitnijih područja u Kopenhaškom procesu, čiji je potpisnik i Hrvatska. Drugi razlog zbog kojeg je osnovana Agencija je obrazovanje odraslih i njegovo sustavno razvijanje kako bi odrasli unaprijedili svoje kompetencije i vještine tijekom cijelog života (Živčić i Vučić, 2016). ASOO se usmjerila, kao i prethodne dvije agencije AOO i ASO, na unapređenje razvoja sustava obrazovanja odraslih i modernizaciju strukovnog obrazovanja.

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih ostvarila je brojne rezultate i uvela mnoge inovacije u području obrazovanja. Inovacije koje je uvela u obrazovnom sustavu mogu se podijeliti u tri kategorije. Prva kategorija odnosi se na osiguranje kvalitete obrazovanja. Druga kategorija inovacije odnosi se na povezivanje obrazovanja s tržištem rada. Zahvaljujući ovoj inovaciji, osnovana su prva sektorska vijeća koja imaju zadaću povezivati obrazovni sektor s poslodavcima kako bi se razvijalo i planiralo strukovno obrazovanje koje odgovara zahtjevima tržišta rada. Također, na ovaj su način poslodavci direktno uključeni u planiranje i izradu obrazovnih programa (Živčić i Vučić, 2016). U treću kategoriju inovacija u radu spada korištenje alata informacijskih tehnologija. Agencija je osmislila informacijski sustav VETIS koji prikuplja sve relevantne podatke iz sustava strukovnog obrazovanja. Agencija potiče ustanove za obrazovanje odraslih i strukovne škole za razvoj i uvođenje inovacija. Ona želi da ustanove surađuju s poslodavcima i drugim ustanovama korištenjem fondova EU. Na taj su

²² Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d.O nama. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/o-agenciji/o-agenciji/o-nama/>, pristupljeno 26.07.2021.

²³ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d.O nama. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/o-agenciji/o-agenciji/o-nama/>, pristupljeno 26.07.2021.

način nastali projekti kao što su CARDS, IPA i ESF koji su potakli škole da razviju inovativne pristupe poučavanja i unaprijede svoje kapacitete (materijalne, ljudske i prostorne) (Živčić i Vučić, 2016).

IPA, skraćeno za *Instrumenti pretpristupne pomoći*, predstavlja skup projekata koje je organizirala Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Uspješno je provedeno 10 projekata, čija je ukupna vrijednost bila oko 21 milijun eura.²⁴ Projekti su bili sljedeći:

- Jačanje institucionalnog okvira za razvoj strukovnih standarda zanimanja, kvalifikacija i kurikuluma (cilj: razvijanje kvalifikacija u skladu s potrebama gospodarstva, povećati zapošljivost)
- Razvoj sustava osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (cilj: razvoj i modernizacija sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja)
- Implementacija novih kurikuluma (cilj: poboljšati sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Hrvatskoj kako bi se poboljšala njegova relevantnost u odnosu na tržište rada)
- Sveobuhvatno jačanje kapaciteta Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (cilj: jačanje hrvatskoga sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u pružanju kvalifikacija i kompetencija potrebnih na tržištu rada)
- Regionalna mreža lokalnih obrazovnih ustanova (cilj: povećati konkurentnost odraslih polaznika na tržištu rada zbog unaprjeđenja njihovog socijalnog i ekonomskog statusa)
- Istraživanje potreba tržišta rada (cilj: stvoriti bolju povezanost početnoga i daljnjeg strukovnog obrazovanja s tržištem rada)
- Modernizacija školskih kurikuluma u strukovnim školama u skladu s promjenjivim potrebama tržišta rada/gospodarstva (cilj: uvođenje suvremenih i inovativnih sadržaja u nastavu u strukovnim školama)
- Jačanje kapaciteta ustanova za obrazovanje odraslih (cilj: jačanje sektora obrazovanja odraslih na podršku i povećanje kapaciteta ustanova za obrazovanje odraslih u suradnji s lokalnim dionicima)²⁵

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih ulaže napore u promociju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj. Stoga je u organizaciji

²⁴ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.n.d. IPA. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/arhiva-projekata/ipa/>, pristupljeno 26.07.2021.

²⁵ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.n.d. IPA. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/arhiva-projekata/ipa/>, pristupljeno 26.07.2021.

Agencije zajedno s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta organizirana sustavna kampanja *Promocija cjeloživotnog učenja* (PCU) u razdoblju od 2016. do 2020. godine u sklopu Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020. Navedeni projekt je imao dva glavna cilja, a to su promicanje važnosti i mogućnosti cjeloživotnog učenja u Hrvatskoj i jačanje kapaciteta svih sudionika uključenih u sustav obrazovanja odraslih na nacionalnoj i lokalnoj razini.²⁶ Održano je ukupno 90 događanja promocije cjeloživotnog učenja. Osim raznovrsnih projektnih aktivnosti održana je i Međunarodna andragoška simpozija te su se provele različite andragoške radionice koje su upoznale sudionike s trendovima obrazovanja odraslih. Zahvaljujući Promociji cjeloživotnog učenja uspostavljena je mreža osam regionalnih koordinatora s ciljem uključivanja svih županija i regija Republike Hrvatske u aktivnosti projekta.²⁷

Unutar projekta, Agencija održava jedan od najizraženijih produkata njihovog rada, a to je kampanja *Tjedan cjeloživotnog učenja*. Tjedan cjeloživotnog učenja je nacionalna obrazovna kampanja, a cilj joj je na neformalan način građanima prenijeti poruku o važnosti obrazovanja i učenja. Kampanja je u Hrvatskoj dosad održana četrnaest puta. Tjedan se pokazao kao uspješan način komunikacije s građanima i donositelja odluka. Temelj cijelog programa je educirati građane o načinu sudjelovanja u cjeloživotnom učenju i potaknuti ih da se odluče na taj korak (Pervan, 2019). Osim brojnih aktivnosti poput radionica, izložba, predavanja, okruglih stolova i biciklijada, također se održava i Sajam cjeloživotnog učenja u kojem sudjeluju ustanove za obrazovanje odraslih. Na sajmu ustanove imaju priliku predstaviti sebe, svoje aktivnosti i programe koje provode. Na taj način ustanove mogu promovirati ne samo sebe nego i važnost cjeloživotnog učenja.²⁸

Curriculum globALE istaknuo se kao jedan od ključnih programa Agencije u posljednjih nekoliko godina. Program je usmjeren na kompetencije nastavnika u obrazovanju odraslih. Spomenuti program ima tri cilja: “osiguravanje zajedničkih standarda kompetencija za poboljšanje stručnosti nastavnika u obrazovanju odraslih, podržati pružatelje obrazovanja odraslih u stvaranju i provedbi programa osposobljavanja nastavnika te poticati razmjenu

²⁶ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. (2021). Promocija cjeloživotnog učenja. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/esf-projekti/promocija-cjelozivotnog-ucenja/>, pristupljeno 14.7.2021.

²⁷ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. (2021). Promocija cjeloživotnog učenja. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/esf-projekti/promocija-cjelozivotnog-ucenja/>, pristupljeno 14.7.2021.

²⁸ Tjedan cjeloživotnog učenja. n.d. 13. Tjedan cjeloživotnog učenja. Preuzeto s <https://www.cjelozivotno-ucenje.hr/organiziranje-tjedna-u-hrvatskoj/tjedan-2019/>, pristupljeno 28.07.2021.

znanja i međusobno razumijevanje između edukatora u obrazovanju odraslih”.²⁹ Curriculum GlobALE polaznicima omogućuje stjecanje kompetencija unutar nekoliko modula: pristup obrazovanju odraslih, poučavanje odraslih, grupna dinamika i komunikacija u obrazovanju odraslih, metode u obrazovanju i organizacija odraslih, planiranje i vrednovanje obrazovanja odraslih (Dijanošić i Popović, 2013). Na kraju programa, polaznici stječu 25 ECTS-a i certifikat dodjeljen od strane Agencije (Kušić, Vrcelj, Zovko, 2016).

Agencija organizira i razne edukacije koje su usmjerene na sljedeće aspekte: unaprjeđenje kulture kvalitete i razvoj kompetencija za cjeloživotno učenje, jačanje stručnih kompetencija nastavnika i suradnja s dionicima tržišta rada te jačanje specifičnih metodičkih i pedagoških kompetencija nastavnika.³⁰

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih je zaslužna i za formiranje sustava za statističko praćenje podataka za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih pod nazivom Andragoški zajednički upisnik podataka (AZUP). AZUP sustavno prati programe, zaposlenike i polaznike te broj ustanova iz sustava obrazovanja odraslih (Vinković, Vučić i Živčić, 2016).

²⁹ European Commission (2018). Curriculum GlobALE. Preuzeto s <https://epale.ec.europa.eu/hr/resource-centre/content/curriculum-globale>, pristupljeno 28.07.2021.

³⁰ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d. Katalog edukacija. Preuzeto s <https://edu.asoo.hr/katalog-edukacija/>, pristupljeno 28.7.2021.

4. Programi obrazovanja odraslih

Zakon o obrazovanju odraslih i Pravilnik o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih određuju i opisuju programe obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Programi obrazovanja odraslih podrazumijevaju obrazovne programe pomoću kojih odrasle osobe imaju mogućnost stjecanja i nadopunjavanja znanja, vještina i kompetencija. Radi se o programima strukovnog obrazovanja odraslih i programima za jačanje poduzetničkih sposobnosti. Obrazovanje odraslih osim toga uključuje i programe za jačanje temeljnih vještina i pismenosti (jezične, matematičke i digitalne vještine), programe kreativnog izražavanja, građanskog obrazovanja, obrazovanja za zaštitu okoliša i programe za posebne socijalne vještine i sposobnosti. Također, u programe obrazovanja odraslih spadaju: programi prekvalifikacije, programi osposobljavanja, programi usavršavanja i programi učenja stranih jezika.³¹

Programi koji se prema važećim zakonima u Republici Hrvatskoj mogu provoditi u ustanovama za obrazovanje odraslih jesu³²:

- programi osnovnog obrazovanja odraslih
- programi za stjecanje srednje školske spreme
- programi stjecanje srednje stručne spreme
- programi stjecanje niže stručne spreme
- programi prekvalifikacije
- programi osposobljavanja
- programi usavršavanja
- programi učenja stranih jezika

Slika 1. prikazuje hijerarhijski odnos programa obrazovanja odraslih.

³¹ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 16.07.2021.

³² Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine br. 17/07, 107/07, 24/10. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>, pristupljeno 16.07.2021.

Slika 1. Hijerarhijski odnos programa obrazovanja odraslih

U Andragoškom zajedničkom upisniku programa zabilježeno je da je u 2020. godini 68,3 % odraslih sudjelovalo u programima osposobljavanja, 8 % u programima prekvalifikacije, 5% u programima usavršavanja i 6,6 % u programima stranih jezika.³³

Formalno se obrazovanje definira kao “obrazovanje koje se provodi u različitim akreditiranim obrazovnim institucijama prema odobrenim programima sa ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija za osobne, društvene i profesionalne potrebe i putem kojega se stječu priznate diplome i kvalifikacije.”³⁴ Takvo se obrazovanje provodi strukturalno te ono predstavlja

³³ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 16.07.2021.

³⁴ Tjedan cjeloživotnog učenja. n.d Pojmovnik. Preuzeto s <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/>, pristupljeno 24.08.2021.

kronološki određeno redovno obrazovanje za mlade osobe između 5 i 25 godina u osnovnim i srednjim školama i na sveučilištima.

Neformalno se obrazovanje odraslih određuje kao: “namjerno i organizirano obrazovanje, učenje i osposobljavanje odraslih za rad, društvenu aktivnost i privatni život, koje je po načinu izvođenja pokretljivo i nije ograničeno zahtjevima za standardizacijom odgojno - obrazovnog procesa i zakonski propisanim postupcima verifikacije odgojno obrazovnih efekata" (Pongrac,1990 prema Simel, 2011, str. 47 i 48). Neformalno obrazovanje odraslih uključuje programe osmišljene za osposobljavanje odraslih za rad, razne socijalne aktivnosti i osobni razvoj. Uz to, brzim napretkom znanosti i tehnologije, neformalno obrazovanje prilagođeno je zahtjevima suvremenog tržišta rada pa omogućuje kvalitetno provođenje slobodnog vremena uz stjecanje dodatne kvalifikacije (Ivanova, 2016). Neformalne programe mogu provoditi različite organizacije ili društva (udruge, poduzeća, ustanove, sindikati, političke stranke i dr.), mogu biti organizirani na radnom mjestu ili se mogu provoditi u institucijama koje služe kao dopuna formalnom sustavu obrazovanja (sportski klubovi, glazbene škole, privatne poduke). Dio programa neformalnog obrazovanja provode ustanove u kojima obrazovanje nije primarna djelatnost, to su primjerice knjižnice koje šire svoje društvene funkcije ili muzeji koji angažiraju pedagoge da pripreme programe za ljude svih dobnih skupina. Kulturni centri također imaju velik broj programa za odrasle, a to su uglavnom kreativne radionice.

Anketa o obrazovanju odraslih koja je provedena 2016. godine ukazala je na to da najmanje odraslih sudjeluje u formalnom obrazovanju odraslih, samo 3,6 %. Nešto više sudjelovalo je u programima neformalnog obrazovanja (28,3 %). Podaci istraživanja za potrebe Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih ukazuju na to da je u 2020. godini u formalnim programima sudjelovalo oko 5,4 % odraslih učenika, 91,2 % ispitanika potvrdilo je da na određeni način uči informalno.³⁵

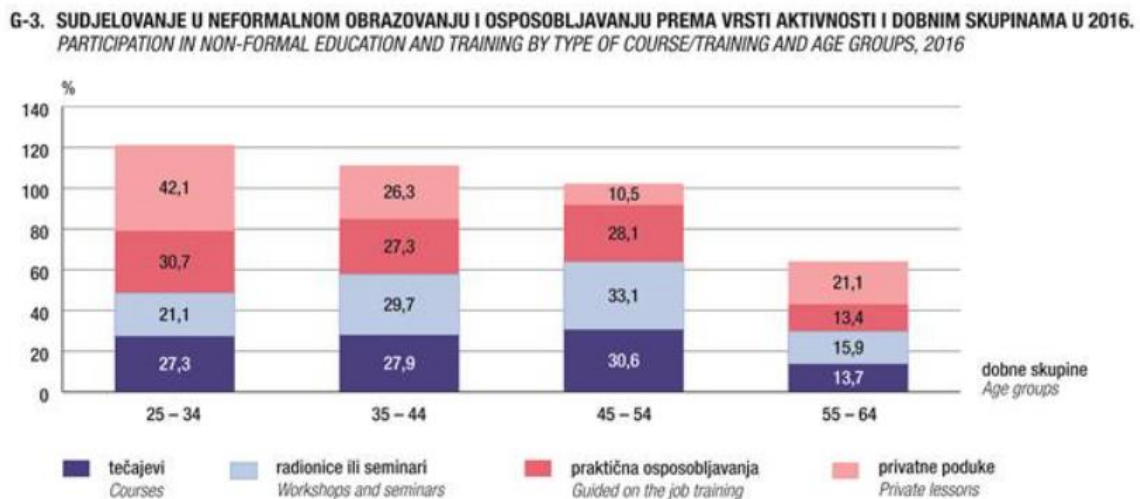
Najzastupljeniji oblici neformalnog obrazovanja u Hrvatskoj su radionice ili seminari na radnome mjestu ili u slobodno vrijeme (24%), praktično osposobljavanje na poslu (18%), tečajevi na radnome mjestu ili u slobodno vrijeme (17%) te privatna poduka kod učitelja ili tutora (4%).³⁶ Samo 23.8% zaposlenih Hrvata sudjeluje u neformalnim oblicima obrazovanja

³⁵ European Commission (2021). Glavne vrste obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-13_hr, pristupljeno: 13.07.2021.

³⁶ Mentorica.biz. (2021). Cjeloživotno obrazovanje u Hrvatskoj – koliko je zaista aktualno? <https://mentorica.biz/pitanja-i-odgovori/osnove-poduzetnistva/cjelozivotno-obrazovanje-92/>, pristupljeno 13.07.2021.

koje organiziraju poslodavci (Alfirević i sur., 2017). **Slika 2.** prikazuje postotak sudjelovanja sudionika u nekom obliku neformalnog obrazovanja i osposobljavanja prema Anketi o obrazovanju odraslih u 2016. godini. Istraživanje je provedeno na uzorku od 4 978 osoba.³⁷

Slika 2. Sudjelovanje u neformalnom obrazovanju i osposobljavanju prema vrsti aktivnosti i dobnim skupinama.

Najveći broj ispitanika koji se nalaze u dobnj skupini od 25 do 34 godine pohađao je privatne poduke, dok su tečajevi najmanje zastupljeni u dobnj skupini od 55 do 64 godine. Radionice ili seminari su najzastupljeniji oblik neformalnog obrazovanja za dobnu skupinu od 45 do 54 godine. Ispitanici u dobnj skupini od 35 do 44 godine su podjednako bili zastupljeni u svim vrstama aktivnosti neformalnog obrazovanja.

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih provela je istraživanje cijena programa obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj u listopadu 2020. godine. U istraživanju je sudjelovalo 479 ustanova. Ustanove su pitane koju vrstu programa za obrazovanje odraslih nude. **Tablica 3.** daje prikaz vrsta programa koje ustanove u Hrvatskoj nude.

Tablica 3. Vrsta programa obrazovanja za odrasle

Vrsta programa obrazovanja	[%]
Program osposobljavanja	53,5
Program prekvalifikacije / stjecanja srednje stručne spreme	25,7

³⁷ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2017). Anekta o obrazovanju odraslih u 2016. Preuzeto s https://www.dzs.hr/hrv_eng/publication/2017/08-01-13_01_2017.htm, pristupljeno 23.07.2021.

Program usavršavanja	10
Program stjecanja srednje stručne spreme	5,5
Program učenja stranog jezika	2,3
Osnovno školovanje odraslih	0,9
Program stjecanja srednje školske spreme	0,4
Program niže stručne spreme	0,4
Bez odgovora	1,3

Najzastupljenija vrsta programa obrazovanja odraslih u Hrvatskoj jesu programi osposobljavanja, nakon njih slijede programi prekvalifikacije/stjecanja srednje stručne spreme i programi usavršavanja.

Pravila programa osnovnog obrazovanja odraslih određena su prema Nastavnim planom i programom osnovnog obrazovanja odraslih. Prema navedenom nastavnom programu osnovno obrazovanje odraslih ima šest obrazovnih razdoblja, a svako obrazovno razdoblje traje 18 tjedana. Prvo i drugo obrazovno razdoblje odgovaraju razini redovitog obrazovanja od prvog do četvrtog razreda osnovne škole te su namijenjeni obrazovanju odraslih koji nisu završili četiri razreda osnovne škole. Razini redovitog obrazovanja od petog do osmog razreda odgovaraju obrazovna razdoblja od trećeg do šestog, a namijenjena su obrazovanju odraslih učenika koji su napustili osnovno obrazovanje između četvrtog i osmog razreda. Nastavna područja koja čine osnovno obrazovanje odraslih jesu jezično nastavno područje (hrvatski i strani jezik), umjetničko nastavno područje (glazbena i likovna kultura), prirodoslovno-matematičko-tehničko nastavno područje (fizika, kemija, biologija, matematika, tehnička kultura s informatikom i zemljopis), društveno nastavno područje (osnove građanskog obrazovanja i povijest) i zdravstveno nastavno područje (tjelesna i zdravstvena kultura).³⁸ Osnovno obrazovanje odraslih želi odraslim učenicima dati priliku da nadoknade propušteno i dati im mogućnost uključivanja u sustav cjeloživotog učenja. Nastavni plana i program osnovnog obrazovanja odraslih ima za cilj unaprijediti životne vještine u svim područjima obrazovanja i pospješiti temeljnu pismenost među građanima. Osim navedenog cilja, osnovne zadaće osnovnog obrazovanja su sljedeće³⁹:

³⁸ Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (2001). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_08_136_2001.html, pristupljeno 16.07.2021.

³⁹ Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (2001). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_08_136_2001.html, pristupljeno 16.07.2021.

- “podizanje opće obrazovanosti odraslih do razine osnovne škole,
- osposobljavanje za samoupravljivo i samostalno učenje kao osnove za cjeloživotno učenje,
- usporedno osposobljavanje za prvo zanimanje,
- stjecanje uvjeta za mogući nastavak obrazovanja u srednjem školstvu.”

Polaznicima se na kraju programa osnovnoškolskog obrazovanja dodjeljuju uvjerenja koja imaju jednaku vrijednost kao svjedodžba redovne osnovne škole. Uvjerenja obuhvaćaju razinu 1 Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira. Početkom školske godine 2019/2020. u osnovno obrazovanje odraslih bilo je uključeno 311 odraslih učenika.⁴⁰

Srednje obrazovanje odraslih obuhvaća programe za stjecanje srednje školske spreme, programe stjecanje srednje stručne spreme i programe stjecanje niže stručne spreme. Također se uz strukovno obrazovanje provode i programi općeg srednjoškolskog programa za odrasle (gimnazija). Svi navedeni programi provode se na temelju programa reguliranih za redovito srednjoškolsko obrazovanje i Zakona o obrazovanju odraslih. Provedbu svih programa za stjecanje srednje školske spreme nadzire Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Polaznici završetkom stječu javni certifikat – svjedodžbu.⁴¹ U Primorsko-goranskoj županiji Narodno učilište u Rijeci nudi različite struke koje se mogu steći srednjoškolskim programom: hotelijersko-turistički tehničar, kozmetičar, komercijalist, tehničar za logistiku i špediciju, farmaceutski tehničar i fizioterapeutske tehničar.⁴²

Prekvalifikacija predstavlja “osposobljenost za rad u drugom zanimanju” (Koludrović i sur., 2018, str. 46). Programi prekvalifikacije provode se za osobe koje već imaju stečenu stručnu spremu, ali imaju želju steći novo zanimanje. Ministarstvo znanosti i obrazovanja donosi programe za prekvalifikacije, a polaznici najčešće sami plaćaju prekvalifikaciju. Prosječna cijena programa prekvalifikacije iznosi oko devet tisuća kuna.⁴³ Ako troškove provođenja programa financira Europski socijalni fond ili nacionalne/lokalne vlasti onda su programi za polaznike besplatni. Najbitniji uvjet za sudjelovanje u programima prekvalifikacije je da polaznik ima napunjenih 15 godina života. Programe prekvalifikacije najčešće pohađaju

⁴⁰ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 16.07.2021.

⁴¹ Petar Zrinski, Pučko otvoreno učilište. .d. Programi za stjecanje srednje stručne spreme i prekvalifikacije. Preuzeto s <https://www.petarzirinski.hr/programi-za-stjecanje-srednje-strucne-spreme/>, pristupljeno 16.07.2021.

⁴² Narodno učilište. n.d. Srednjoškolski programi. Preuzeto s <http://www.nar-uciliste.hr/srednjoskolski-programi-doskolovanja-i-prekvalifikacije/>, pristupljeno 16.07.2021.

⁴³ ASOO (2020). Prosječne cijene programa za obrazovanje odraslih. Preuzeto s <https://epale.ec.europa.eu/en/node/164054>, pristupljeno 16.07.2021.

nezaposleni ili osobe koji su pripadnici skupine u nepovoljnom položaju (dugotrajno nezaposleni, Romi i osobe s invaliditetom).⁴⁴ Iako je prekvalifikacija vrlo koristan i zanimljiv oblik obrazovanja odraslih, hrvatski se zakoni i propisi kojima je regulirano obrazovanje odraslih neprestano mijenjaju, što dovodi do trajne brige i nesigurnosti kod škola te obvezu za usklađivanjem (Erceg, 2002).

Jedan poseban program kvalifikacije je program koji priprema polaznike za polaganje majstorskog ispita. Ovaj program reguliran je Zakonom o obrtu i Pravilnikom o postupku i načinu polaganja majstorskog ispita. Majstorskom ispitu mogu pristupiti osobe sa srednjoškolskim obrazovanjem i osobe koje imaju neko radno iskustvo u zanimanju za koje žele polagati majstorski ispit.⁴⁵ Osoba koja položi ispit stječe V. razinu obrazovanja prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru te dobiva javni dokument – majstorsku diplomu. Diploma omogućuje osobi lakše zapošljavanje, vođenje obrta za drugog obrtnika ili samostalno otvaranje i vođenje vlastitog obrta. Ispit se polaže pred komisijom Hrvatske obrtničke komore u područnim obrtničkim komorama.⁴⁶ Postoje ukupno 62 majstorska zvanja koja se mogu steći programom, neka od zvanja jesu: limar, urar, trgovac, zlatar, pekar, pediker, autolimar, kuhar, mesar i drugo. Majstorski ispit plaćaju sami polaznici, a cijena iznosi 2.600,00 kuna. 1179 osoba je u 2019. godini položilo majstorske ispite.⁴⁷ U 2021. Godini ima 94.317 aktivnih obrta. Najveći broj obrta nalazi se u Gradu Zagrebu (18.553), zatim slijedi Splitsko-dalmatinska županija (12.002) i onda Primorsko - goranska županija s 9.073 aktivnih obrta (Hrvatska obrtnička komora, 2021).

Polaznici koji pohađaju programe osposobljavanja na kraju stječu teorijsko i praktično znanje koje služi za obavljanje jednostavnijih poslova u djelokrugu neke struke. Takvo znanje se ostvaruje tijekom kraćih specijaliziranih programa u nekom zanimanju (na primjer pomoćni konobar, rukovatelj viličarom, pomoćni slastičar ili kuhar i dr.) (Koludrović i sur., 2018). Programi osposobljavanja ne mogu se izvoditi kraće od 120 nastavnih sati.⁴⁸ Osoba koja završi

⁴⁴ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 16.07.2021

⁴⁵ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 16.07.2021

⁴⁶ Hrvatska obrtnička komora. N.d. Prijava majstorskih ispita. Preuzeto s <https://www.hok.hr/obrazovanje/obrazovanje/majstorski-ispit/prijava-majstorskih-ispita>, pristupljeno 31.08.2021.

⁴⁷ European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 31.08.2021.

⁴⁸ ASOO. n.d. Metodologija izrade programa obrazovanja odraslih. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/metodologija-izrade-programa-obrazovanja-odraslih/>, pristupljeno 16.07.2021.

program stručnog osposobljavanja stječe kvalifikaciju koja odgovara drugoj razini Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (Vekić, 2015). Stručno usavršavanje predstavlja program u kojoj osoba sa srednjoškolskom ili visokoškolskom kvalifikacijom proširuje stečeno znanje u području svoje struke. Nakon stručnog usavršavanja osoba stječe kvalifikaciju na razini 5.1 Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (Vekić, 2015).

Programe usavršavanja i osposobljavanja prema *Pravilniku o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih* donosi ustanova za obrazovanje odraslih. Prema navđenom pravilniku polaznici pomoću programa usavršavanja proširuju i dopunjuju stečeno stručno znanje zbog zadovoljavanja zahtjeva tržišta rada i stjecanja znanja o novim tehnologijama ili tehnikama i o njihovoj primjeni.⁴⁹ Zbog postojanja velikog broja obrazovnih programa, se stručna usavršavanja i osposobljavanja često koriste kao nazivi za različite neformalne oblike obrazovanja odraslih (Vekić, 2015). Od prvog siječnja 2020. godine Hrvatska je ukinula mjeru stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa. Umjesto mjere stručnog osposobljavanja nudi se mjera pripravnništva. Mjera je ukinuta zbog promjena na tržištu rad i zbog boljeg davanja potpore za zapošljavanje. Mjera pripravnništva omogućuje mladima zapošljavanje uz sklapanje ugovora o radu. Ova mjera omogućava da korisnici primaju plaću sukladno razini obrazovanja i složenosti poslova koje obavljaju te se pripravnništvo razlikuje od stručnog osposobljavanja što ga mogu koristiti i osobe starije od 30 godina. Zahvaljujući ovoj mjeri u Hrvatskoj se povećava zapošljivost i zadovoljstvo građana te se na taj način ulaže u konkurentnost radnika na tržištu rada.⁵⁰

Programi učenja stranih jezika omogućuju stjecanje znanja i vještine potrebne za postizanje stupnjeva A1, A2, B1, B2, C1 i C2 prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike.

Osim navedenih programa, postoji i program učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom. Program se još naziva i H1 program, a njegov cilj je da azilanti i stranci nauče hrvatski jezik, kulturu i povijest kako bi se mogli uspješno uključiti u hrvatsko društvo. Znanje hrvatskog jezika je ključna kompetencija kako bi pojedinac mogao konkurirati na tržištu rada te biti uključen u svoju zajednicu. Program traje od četiri do

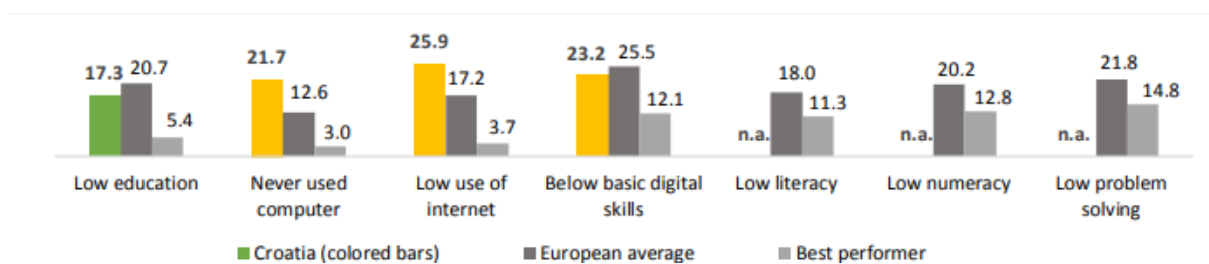
⁴⁹ Pravilniku o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih (2007). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_11_129_3708.html., pristupljeno 16.07.2021.

⁵⁰ HZZ. n.d. O mjerama. Preuzeto s <https://mjere.hr/o-mjerama-aktivnog-zaposljavanja/>, pristupljeno 26.08.2021.

devet mjeseci te je financiran iz državnog proračuna. Nastava programa se provodi u 21 gradu u Hrvatskoj.⁵¹

Od početka 2012. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja provodi projekt *Implementacija Europske agende za obrazovanje odraslih*. Projekt je pokrenut zbog potrebe posjedovanja širokog skupa vještina i znanja kako bi svaki pojedinac aktivno sudjelovao u društvu, ostvario svoj potencijal i preuzeo svoje građanske odgovornosti. Unutar ovog projekta izrađen je program na temelju *Kurikuluma za razvoj temeljnih digitalnih, matematičkih i čitalačkih vještina odraslih*. Implementacija programa započela je u siječnju 2021. godine, a osnovni cilj ovog obrazovnog program je rješavanje problema nedostatne funkcionalne pismenosti odraslih osoba. Program je namijenjen osobama čije su matematičke, čitalačke i digitalne vještine na niskoj razini. U izradi Kurikuluma sudjelovali su Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Agencija za odgoj i obrazovanje (Žiljak i sur., 2019). Potreba ovog programa nastala je zbog alarmantnih podataka koji pokazuju loše stanje digitalne pismenosti odraslih u Hrvatskoj (Pavić i Černja, 2019). U Hrvatskoj oko 37% odraslih između 25 i 64 godina ima nisku razinu vještina, što znači da oko 710 000 osoba ima nisku razinu digitalne pismenosti i vrlo nisku razinu vještina (matematička ili čitalačka) (CEDEFOP, 2019). s. prikazuje učestalost niskih vještina među odraslim osobama u dobi od 25 do 64 godine prema vrsti vještina u Hrvatskoj.

Slika 3. Učestalost niskih vještina među odraslim osobama u dobi od 25 do 64 godine prema vrsti vještina (%)

Udio odraslih osoba koje nikada nisu koristile računala iznosi 21,7%, dok je onaj koji nikad nije koristio ili rijetko koristio internet bio gotovo 26%. S druge strane, učestalost odraslih osoba s niskim stupnjem obrazovanja niža je od one koja je u prosjeku u zemljama Europske unije (CEDEFOP, 2019).

⁵¹ Narodne novine (2014). Odluka o programu učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_154_2920.html, pristupljeno 26.08.2021.

Svi navedeni programi prilagođeni su dobi, znanju, vještinama i sposobnostima te prethodnom obrazovanju odraslih. Mogu se izvoditi kroz redovitu nastavu, konzultativno-instruktivnu nastavu, dopisno-konzultativnu nastavu te kroz otvorenu nastavu. Također se mogu izvoditi telenastavom, nastavom na daljinu i multimedijски. Za postupak odobravanja izvođenja programa obrazovanja odraslih ustanovama koje žele izvoditi navedene programe zaduženo je Ministarstvo znanosti, obrazovanj i športa.⁵²

⁵² Agencija za mobilnost i programe EU. n.d. Općenito o obrazovanju u Hrvatskoj. Preuzeto s <https://www.eurydice.hr/hr/sadrzaj/obrazovanje-u-hrvatskoj/opcenito-o-obrazovanju-u-hrvatskoj/>, pristupljeno 16.07.2021.

5. Edukatori u obrazovanju odraslih

Edukatori su vrlo bitna komponenta za uspješnost realizacije procesa obrazovanja odraslih. Oni su suočeni s mnoštvom izazova kao što su prilagođavanje vještina aktivnog radnog stanovništva promjenjivim potrebama i zahtjevima tržišta rada, ali i unapređivanje vještina, kompetencija i znanja sudionicima obrazovanja odraslih. Edukator je „stručnjak koji se bavi vođenjem programa tj. ustanove namijenjene obrazovanju odraslih. Zanimanje edukatora podrazumijeva planiranje, organiziranje, istraživanje i unapređivanje rada ustanove namijenjene obrazovanju odraslih“ (Koludrović i sur, 2018, str. 51). Kao što je ranije spomenuto, jedina katedra za andragogiju u Hrvatskoj nalazi se na Odsjeku za pedagogiju na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Iz toga proizlazi da je najveći problem andragogije u Hrvatskoj to što ne postoji kvalitetna pretpostavka za izgradnju sustava obrazovanja odraslih čiji temelj treba biti visokoškolska ustanova za sveučilišno obrazovanje andragoga (Petričević, 2011).

Postoji nekoliko tipova andragoških djelatnika s obzirom na različite aktivnosti u obrazovanju odraslih. Prvu skupinu čine osobe koje razvijaju svoju karijeru u području obrazovanja odraslih te su najčešće zaposleni na puno radno vrijeme u ustanovi (ravnatelji, voditelji programa i sl.). Drugu skupinu predstavljaju osobe koje pored svog redovitog posla sudjeluju u aktivnostima obrazovanja odraslih kao na primjer osoblje u knjižnicama i muzejima, nastavnici koji osim djece poučavaju i odrasle i slično. Treću skupinu čine volonteri koji su u većini slučajeva voditelji grupa ili tutori (Houle, 1960; prema Kušić, Vrcelj, Zovko, 2016). Upravo zbog toga što u Hrvatskoj ne postoji studiji andragogije niti programi osposobljavanja za stjecanje andragoško-metodičkih kompetencija, postoji osim navedene, nekoliko klasifikacija andragoških djelatnika. Jednom kada se uspostavi jedinstveni obrazovni andragoški kadar, tada će se moći govoriti o profesionalizaciji andragoške struke (Koludrović i sur., 2018).

Edukatori (nastavnici) u obrazovanju odraslih pomažu društvu da se suoči s problemima i zahtjevima sadašnjice, stoga je bitno da koriste inovativne metode podučavanja. Nastavnici moraju imati osnovno pedagoško znanje, znanje o teorijskim osnovama obrazovanja odraslih i potrebne vještine koje će odgovarati andragoškim metodama podučavanja (Martinko i sur, 2010). Postoje različite metode podučavanja odraslih, no najbitnija pretpostavka za njihovu uspješnu primjenu je komunikacija. Komunikacija podrazumijeva slobodan govor i uspostavljanje kontakta s učenicima. Edukatori moraju prilikom osmišljavanja nastavnih metoda za odrasle poštovati različite stilove učenja učenika te im postaviti pitanje odgovara li im planirana metoda postavljenim ciljevima (Ćalina i sur., 2012). Osim pitanja vezanih za

procesu učenja, od nastavnika u obrazovanju odraslih se očekuje razumijevanje, podrška i osjetljivost za životne situacije sudionika (Merriam, 2001).

Obrazovanje odraslih se od obrazovanja djece razlikuje po tome što su polaznici, to jest, ciljane skupina odrasli učenici. U andragoškom pristupu fokus je na učeniku i polazi od pitanja kako odrasli najbolje i najefikasnije uče, dok u pedagoškom pristupu je nastavnik u središtu (Ćalina i sur., 2012).

Tablica 4. prikazuje sastavnice postupaka u pedagoškom i u andragoškom pristupu (Knowles, 1995; prema Dragičević, 2019, str. 22)

Sastavnice postupaka		
Sastavnica	Pedagoški pristup	Andragoški pristup
1 – Priprema učenika	Najmanja moguća	Pružiti podatke Pripremiti za sudjelovanje Pomoći razviti stvarna očekivanja Početi razmišljati o sadržaju
2 - Okruženje	Usmjereno na autoritet Formalno Natjecateljsko	Opušteno, s povjerenjem Uzajamno poštovanje Informalno, toplo Suradničko, podržavajuće
3 - Planiranje	Učitelj	Mehanizam za zajedničko planiranje učenika i facilitatora
4 – Dijagnoza potreba	Učitelj	Zajedničkom procjenom
5 – Postavljanje ciljeva	Učitelj	Zajedničkim pregovorima
6 – Osmišljavanje nastavnog plana	Logično ili ovisno o predmetu Prema cjelinama sadržaja	Slijed prema spremnosti Problemske cjeline
7 – Nastavne aktivnosti	Prijenosne tehnike	Iskustvene tehnike (istraživanje)
8 - Vrednovanje	Učitelj	Zajedničko ponovno dijagnosticiranje potreba Zajedničko mjerenje programa

Iz **Tablice 4.** vidljivo je da se u pedagoškom pristupu nastavnik odlučuje koje znanje i vještine treba prenijeti te ga raspoređuje u logične jedinice. Kao što je već spomenuto, u središtu pedagoškog pristupa je nastavnik što podrazumijeva da on planira, postavlja ciljeve i vrednuje nastavu. Za razliku od toga, u andragoškom pristupu, nastavnik priprema učenike, uspostavlja povoljno okruženje za učenje te se ovaj pristup bavi osiguravanjem postupaka i sredstava za

pomoć stjecanja podataka i vještina (Knowles i Holton, 2015; prema Dragičević, 2019). Također, u andragoškom pristupu odrasli sami odlučuju kada će i što učiti, a uloga nastavnika je da vodi brigu o njihovim interesima, emocijama i potrebama, da im omogući sudjelovanje u smišljanju nastavnih sadržaja i da budu aktivni u procesu evaluacije ishoda učenja jer odrasli učenici žele biti aktivni u procesu obrazovanja te samousmjereni (Koludrović i sur., 2018). Iz toga proizlazi da je podučavanje koje je usmjereno na učenika personalizirano podučavanje, koje stavlja naglasak na aktivnosti u čijem je središtu učenik, u kojem se procjenjuju potrebe učenika, povezuju predmete s iskustvima učenika te se zadržava fleksibilnost u nastavi kako bi došlo do osobnog razvoja, ali i pozitivnog i motivirajućeg okruženja za učenje (Ross-Gordon, 2003).

Andragoški djelatnik osim što preuzimaju nastavničku ulogu, preuzimaju i ulogu savjetnika, voditelja, dijagnostičara, facilitatora, motivatora, koordinatora, evaluatora, inicijatora promjena, tehnologa, tutora, suradnika u učenju, mentora i mnoge druge (Kušić, Vrcelj i Zovko, 2016). Upravo zbog toga se andragoške kompetencije za rad s odraslima moraju razlikovati od pedagoških kompetencija koje su usmjerene na rad s djecom. Kompetentnosti nastavnika u obrazovanju odraslih bitna je tema u europskoj politici još od priopćenja Europske komisije *Adult learning: It is never too late to learn* u kojem je kvaliteta edukatora navedena kao jedna od četiri čimbenika osiguranja kvalitete programa obrazovanja odraslih (European Commission, 2006; prema Mašić, 2016). Godinu dana kasnije, dolazi do novog Priopćenja Europske komisije koji sadrži akcijski plan za obrazovanje odraslih *It is always a good time to learn*. Ključni čimbenik za unaprjeđenje kvalitete obrazovanja odraslih u *Its always a good time to learn* je kvaliteta nastavnika te se ona postiže ulaganjem u njihovo inicijalno obrazovanje, kontinuirani profesionalni razvoj, status i plaće (Mašić, 2016). Mnoga istraživanja (ALPINE, Research voor Beleid, Andragoški djelatnici – profesija i profesionalizacija i slična istraživanja i slično.) također potvrđuju da djelatnici u obrazovanju odraslih moraju imati i razvijati čitavi niz kompetencija (Žiljak, 2011).

Studija Research voor Beleid u 2010. godini je tako na zahtjev Europske komisije razvila općenit skup ključnih kompetencija andragoških djelatnika za sve države članice Europske unije. Studija je identificirala 13 aktivnosti koje obavljaju andragoški djelatnici (procjena obrazovnih potreba, priprema programa, nadzor i evaluacija, olakšavanje učenja, razvoj programa, savjetovanje i usmjeravanje, financijsko upravljanje, cjelokupno upravljanje, upravljanje ljudskim resursima marketing i odnosi s javnošću) te na temelju toga definirali dvije skupine kompetencija: generičke i specifične (Žiljak, 2011).

Slika 4. Ključne kompetencije edukatora odraslih osoba (andragoga) (Research voor Beleid, 2010; prema Žiljak, 2011, str. 36)

Generičke

Key competences for adult learning professionals, Research voor Beleid (2010)

kompetencije predstavljaju esenciju edukatora. One su nužne kako bi on obavljao sve aktivnosti u području obrazovanja odraslih kao što su nastavničko menadžerstvo, savjetodavni rad ili administrativna djelatnost (Kušić, Vrcelj i Zovko, 2016). **Slika 4.** nalaže da se u generičke kompetencije ubrajaju one od A1 do A7 i da se sastoje od sedam nadležnosti: (Research voor Beleid, 2010; prema Žiljak, 2011, str. 36):

- 1) “personalna kompetencija: sposobnost sustavne refleksije vlastite prakse, učenja i osobnog razvoja,
- 2) interpersonalna kompetencija: sposobnost komuniciranja i suradnje s polaznicima,
- 3) profesionalna kompetencija: sposobnost preuzimanja odgovornosti i svijesti o institucionalnom okviru unutar kojeg se obrazovanje odraslih odvija na svim razinama,

- 4) kompetencija korištenja teorijskog i praktičkog znanja na vlastitom području poučavanja,
- 5) didaktička kompetencija: sposobnost primjene različitih metoda, stilova i tehnika u radu s odraslima,
- 6) motivacijska kompetencija: sposobnost osnaživanja odraslih polaznika,
- 7) kompetencija uspješnog snalaženja unutar heterogenih i raznolikih skupina što podrazumijeva uvažavanje prethodnih iskustava te potreba učenika.”

Iz navedenog se može zaključiti da edukator treba biti odgovoran za vlastiti razvoj i učenje, mora bit spreman na promjene i pridonijeti razvoju institucije te surađivati s kolegama i drugim sudionicima nastavnog procesa s ciljem razmjene iskustava, znanja i stručnosti kako bi se poboljšala kvaliteta procesa učenja. Osim toga, treba posjedovati didaktičko-metodičke kompetencije za poučavanje koje su prilagođene odraslim učenicima na način da stvara poticajno okruženje za učenje (Kušić, Vrclj i Zovko, 2016).

Specifične kompetencije služe za obavljanje specifičnog skupa aktivnosti, a potrebne su djelatnicima angažiranim na tim aktivnostima. Ove kompetencije su direktno povezane s procesom učenja i poučavanja te uključuju kompetencije od B7 do B12 (Research voor Beleid, 2010; prema Žiljak, 2011, str. 36):

- 1) “Kompetencija procjene prethodnog iskustva, motivacije, zahtjeva, potreba i želja polaznika
- 2) kompetencija osmišljavanja procesa učenja
- 3) kompetencija olakšavanja procesa učenja i motiviranja polaznika
- 4) kompetencija kontinuiranog nadzora i evaluacije procesa učenja s ciljem njegovog poboljšanja
- 5) kompetencija savjetovanja oko karijere, života i daljnjeg razvoja
- 6) kompetencija osmišljavanja i kreiranja programa.”

Osim specifičnih kompetencija koje su izravno povezane s procesom učenja i poučavanja, studija Research voor Beleid je navela i specifične kompetencije koje nisu izravno povezane s procesom učenja i poučavanja, a potrebne su da ih edukator u obrazovanju odraslih posjeduje (Research voor Beleid, 2010; prema Žiljak, 2011, str. 37):

- 1) “Kompetencija upravljanja financijskim resursima i procjena društvene i ekonomske koristi pruženih usluga

- 2) kompetencija upravljanja ljudskim resursima u ustanovi za obrazovanje odraslih
- 3) kompetencija upravljanja i vođenja cijele ustanove za obrazovanje odraslih, kao i upravljanje kvalitetom pružene usluge
- 4) kompetencija vezana uz marketing i odnose s javnošću – sposobnost doprijeti do ciljnih skupina i promovirati ustanovu
- 5) kompetencija bavljenja administracijom i prenošenja informacija polaznicima i nastavnicima
- 6) kompetencija stvaranja okruženja za učenje opremljenog informatičkom tehnologijom te davanja podrške nastavnicima i polaznicima u njenom korištenju.”

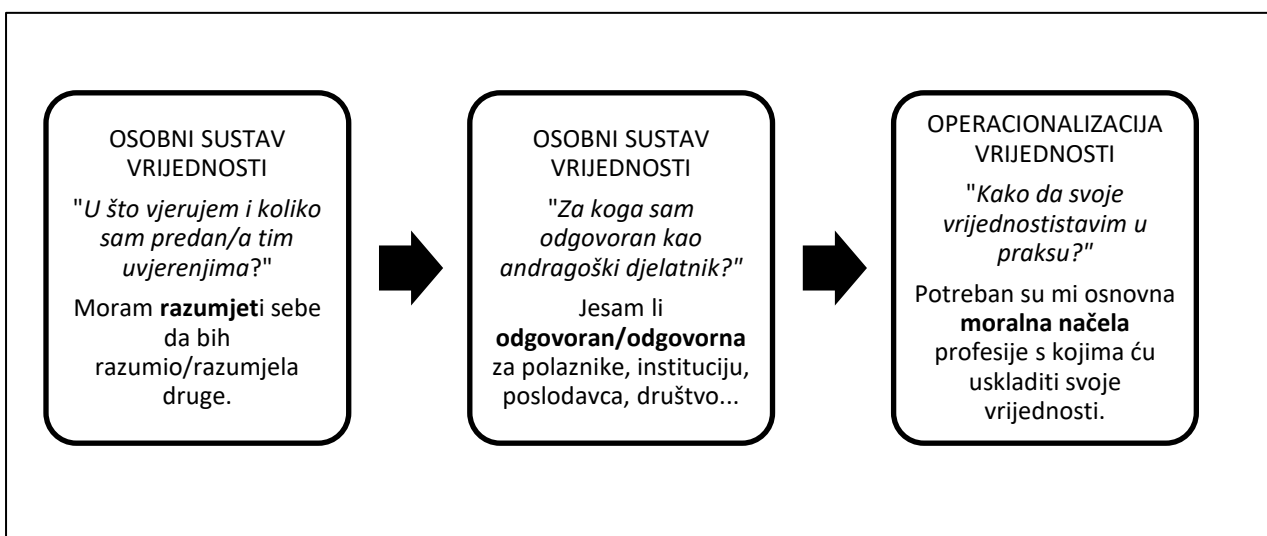
Kompetencijski okviri korisni su za podizanje standarda kvalitete jer se pomoću njih definiraju znanja, vještine i stavovi koje bi nastavnici trebali posjedovati ili steći. Ovakav kompetencijski okvir ne bi trebali posjedovati samo nastavnici koji izravno rade s učenicima, nego bi on trebao obuhvaćati i kompetencije organizatora sistema obrazovanja odraslih te kompetencije voditelja sistema obrazovanja odraslih (Herceg, Vrcelj i Zovko, 2016).

U Delphi studiji o *Temeljnim kompetencijama facilitatora učenja odraslih u Europi* (Bernhardsson i Lattke 2011; prema Wahlgren, 2016), istaknute su mnoge kompetencije koje su 30 godina ranije identificirane kao potrebne. Rezultati studije temelje se na odgovorima 208 stručnjaka iz osam europskih zemalja: Njemačke, Italije, Nizozemske, Poljske, Rumunjske, Švedske, Švicarske i Velike Britanije). Stručnjake koji su sudjelovali pitalo se o glavnim osobinama profesionalaca koji su stvarno kompetentni za pomoć odraslima u učenju. Studija je ukazala na ukupno 45 podkompetencija kategoriziranih u devet glavnih kompetencija: (1) personalna kompetencija; (2) osobni profesionalni razvoj (sposobnost razvijanja vlastitih sposobnosti); (3) stručnost u predmetu koji se predaje i (predmetna) didaktika; (4) raspored učenja (analiza procesa učenja); (5) učinkovita nastava; (6) motivirajuće učenje; (7) podupiranje učenja; (8) briga za učenika; i (9) upravljanje grupama i komunikacija. Studija također smatra da su sposobnosti stvaranja sigurnog ozračja za učenje i vještine poput poticanja suradničkog učenja među učenicima jedne od najvažnijih kompetencija u procesu obrazovanja odraslih (Bernhardsson – Laros i Lattke, 2015; prema Wahlgren, 2016).

Osim istaknutih kompetencija, edukator u obrazovanju odraslih treba posjedovati kvalitete kao što su asertivnost, pozitivnost, poštovanje, kreativnost, zahvalnost, dosljednost, brižnost i korektnost (Dragičević, 2019). Budući da je svaki pojedinac socijalno biće, pa tako i edukator koji radi s odraslim učenicima, bitno je da ima razvijenu empatiju. Edukator mora biti sposoban

sagledati situaciju iz perspektive učenika kako bi kvalitetno utvrdio obrazovne potrebe polaznika programa (Vrečer, 2015). Etičnost je također jedna bitna osobina koju nastavnik u obrazovanju odraslih treba posjedovati. U literature se navodi mnogo etičkih modela koji bi trebali olakšati donošenje univerzalnog etičkog kodeksa za nastavnike u obrazovanju odraslih. Jedan od modela koji se pokazao kao najuspješnijim je trodimenzionalni model koji predlažu Brockett i Hiemstra (Brockett i Hiemstra, 2005; prema Koludrović i sur, 2018, str.60):

Slika 5. Model donošenja praktičnih odluka vezanih za etička pitanja

Trodimenzijski model obuhvaća osobni sustav vrijednosti, razmatranje višestrukih odgovornosti i operacionalizaciju vrijednosti. U procesu donošenja praktičnih odluka vezanih za etička pitanja koja se pojavljuju u procesu obrazovanja odraslih, ovaj model može poslužiti kao pomoć, no on ne nudi gotova rješenja niti predstavlja teorijski okvir (Koludrović i sur, 2018). Dakle, model ponajprije služi andragoškim djelatnicima kako bi ih osvjestio o postojanju vlastitih implicitnih teorija o odgoju i obrazovanju, etičkih dilema i načinima njihova rješavanja (Brockett i Hiemstra, 2005; prema Koludrović i sur., 2018).

Zahvaljujući kompetencijskom okviru i različitim istraživanjima koji navode potrebne i poželjne osobine andragoškog djelatnika obrazovanju odraslih, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih je u 2020. godini u Registar Hrvatskog kvalifikacijskog okvira uspješno upisala standard zanimanja andragoga/andragoginje i standard kvalifikacije za zanimanje Andragoga/andragoginje. Standard kvalifikacije je bitan uvjet za ostvarivanje

transparentnosti, pouzdanosti (osiguravanje kvalitete) te za stvaranje podloge za vrednovanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja (Herceg, Zovko i Vrcelj, 2016).

Zaključno o svemu navedenom, edukatorima u obrazovanju odraslih nisu dovoljne samo kompetencije koje su stekli svojim temeljnim obrazovanjem jer zahtjevi europske obrazovne politike iziskuju od nastavnika: “kontinuirano razvijanje niza novih kompetencija koje ih stavljaju u ulogu voditelja, mentora, savjetnika, suradnika, moderatora, i to ne samo u odnosu na polaznika nego i u odnosu na ustanovu, poslodavce i lokalnu zajednicu” (Crnčić Sokol, Vučić, Pokrajčić, 2011, str. 76). Na nacionalnoj razini je potrebno jasno artikulirati europsku obrazovnu politiku i njezine temeljne pojmove kako bi se uspješno definirale i uloge andragoškoga djelatnika i njegove kompetencije jer uspješna provedba svake obrazovne politike ponajviše ovisi o kvalitetnim obrazovnim djelatnicima.

6. Izazovi obrazovanja odraslih

U Republici Hrvatskoj postoji više od 600 registriranih ustanova za obrazovanje odraslih, a provodi se više od 11.000 obrazovnih programa. Unatoč velikom broju programa i ustanova, ne postoji jasno definirani sustav osiguravanja kvalitete koji bi osigurao svrsihodno i kvalitetno obrazovanje usredotočeno na potrebe tržišta rada i pojedinca. Uzrok ovog problema je što ustanove za obrazovanje odraslih od Ministarstva znanosti i obrazovanja dobivaju rješenje za izvođenje formalnih programa obrazovanja odraslih s neograničenim trajanjem, što uzrokuje problem metodološke i sadržajne zastarjelosti programa.⁵³ Osim toga, problem leži i u kriterijima za osnivanje ustanova koji su nedovoljno razrađeni i preširoko postavljeni što onda dovodi do ostvarivanja niže kvalitete u radu ustanova i neusklađenosti s izmjenama propisa iz pojedinih područja (Vinković, Vučić i Živčić, 2016). Uz to, ne postoji propis koji sprječava ustanove da šalju neograničeni broj programa na andragošku i stručnu procjenu. Radi toga, neke institucije pošalju godišnje preko stotinu programa na procjenu bez obzira na to da za njihovo izvođenje u tom trenutku nemaju adekvatne uvjete. Autori Vinković, Vučić i Živčić (2016) predlažu nekoliko rješenja za postojeće probleme: izmijeniti propise koji reguliraju sustav formalnog obrazovanja odraslih, a koji se odnose na osnivanje ustanove i ishodenje odobrenja za izvođenje programa obrazovanja odraslih. Također bi trebali postojati konkretniji kriteriji za osnivanje ustanova. Osim toga, trebao bi postojati sistematičniji pristup u izdavanju odobrenja za izvođenje formalnih programa.

Jedan od izazova suvremenog obrazovanja odraslih leži i u postupku vrednovanja. Vrednovanje je bitan element kurikuluma te je od iznimne važnosti za odraslog polaznika, za andragoga i za obrazovnu ustanovu (Rajić, 2013). U sustavu obrazovanja odraslih “ne postoje standardi prema kojima se provodi vrednovanje niti izrada i uporaba ispitnih materijala.” (Tecilazić Goršić, 2019, str.8). Postupak vrednovanja u cijelosti provode ustanove za obrazovanje odraslih što dovodi do toga da obrazovanje odraslih ima karakter gospodarske usluge. Glavni interes ustanova je da polaznik položi ispit i da provedeni program ima minimalne troškove što se odnosi na trajanje programa i uloženi resursa. Vrednovanje ishoda učenja je također prepušteno ustanovama što dovodi do toga da se provode postupci vrednovanja znanja i vještina bez provjere kvalitete provedbe i praćenja. Nepostojanje standardiziranih ispita također otežava

⁵³ Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). Prijedlog Zakona o obrazovanju odraslih. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PristupInformacijama/Zakoni%20u%20proceduri/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih.pdf>, pristupljeno 02.08.2021.

vrednovanje očekivanih skupova ishoda učenja. Nema propisa koji bi odredio dizajn, oblik ispita i tip ispitnih pitanja koji bi bio jednak za sve ustanove. Također, same ustanove nemaju stručnjake koji bi osmislili ispit i pripremili ispitne materijale.⁵⁴

Broj ustanova koje provode obrazovanje odraslih se godišnje postupno povećava. Već je spomenuto kako je trenutno više od 600 registriranih ustanova za obrazovanje odraslih. No, unatoč velikom broju ustanova koje omogućavaju odraslima stjecanje dodatnih vještina i bolju priliku za zapošljavanje, postoji velika neravnomjerna regionalna zastupljenost ustanova. Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih je 2020. godine provela anketu kako bi provjerila raspostranjenost ustanova za obrazovanje odraslih u Hrvatskoj te se pokazalo da je jedna trećina ustanova za obrazovanje odraslih smještena u Zagrebu (vidi tablicu 2.). Ovakva neravnomjerna raspostranjenost uzrokuje dva problema. Prvi problem predstavlja dostupnost obrazovanja odraslima, a dostupnost je jedan od glavnih uvjeta uključivanja u programe obrazovanja odraslih. Drugi problem predstavlja kvaliteta obrazovnog procesa i uvjeti za njegovo provođenje jer ustanove koje su smještene na primjer u Zagrebu mogu imati drugačije kriterije nego ustanove koje su smještene u drugim gradovima (Vinković, Vučić i Živčić, 2016). Kako bi se osigurala kvaliteta rada ustanova za obrazovanje odraslih, u Prijedlogu Zakona o obrazovanju odraslih (2020) predlaže se praćenje rada ustanova putem Nacionalnog informacijskog sustava za obrazovanje odraslih (NISOO) koji će sadržati informacije o programima, polaznicima, andragoškim radnicima i financiranju odobrenih programa.

Osim navedenog, jedan bitan element osiguranja kvalitete rada ustanove je nadzor nad stručnim radom ustanova za obrazovanje odraslih. Nadzorom se provjerava sljedeće: “način izvođenja programa, vođenje propisane andragoške dokumentacije, vođenje propisanih evidencija, izdavanje javnih isprava, način praćenja uspjeha i organiziranje završne provjere, ostvarivanje prava i obveza polaznika, ispunjenost materijalnih, prostornih i kadrovskih uvjeta za izvođenje programa” (Vinković, Vučić i Živčić, 2016, str. 38). Izazov leži u tome što je nadzor u najvećoj mjeri definiran zakonima i pravilnicima koji se odnose na redoviti sustav (Zakon o stručno-pedagoškom nadzoru, Zakon o prosvjetnoj inspekciji, itd.), a ti zakoni su neodovarajući (sadržajem i obuhvatom) za svrsihodno i kvalitetno provođenje nadzora u obrazovanju odraslih (Vinković, Vučić i Živčić, 2016). Navedeni izazov je, primjerice, što za utvrđene prekršaje nema propisanih sankcija stoga ustanove stalno ponavljaju iste pogreške u radu. Da bi se

⁵⁴ Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). Prijedlog Zakona o obrazovanju odraslih. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PristupInformacijama/Zakoni%20u%20proceduri/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih.pdf>, pristupljeno 02.08.2021

poboljšao nadzor nad stručnim radom ustanova potrebno je uvesti oštrije kazne za nepravilnosti u radu ustanova, uvesti zabrane izvođenja programa (ako postoji nepravilnost u izvođenju) te povećati ovlasti stručnog nadzora (Vinković, Vučić i Živčić, 2016).

Problem koji je već duže vrijeme prepoznat u hrvatskom društvu je niska uključenost građana u oblike obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Prema Anketi o obrazovanju odraslih iz 2016. godine, u formalnom obrazovanju sudjeluje vrlo mali postotak ljudi, samo 3,6%. U 2018. godini je prema podacima Eurostata zabilježen rast sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju: stopa sudjelovanja bila je 11.1% naspram 2015. godine kada je stopa iznosila 10.7% (Eurostat, 2019). Europske zemlje s najvećom stopom sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih jesu Švedska (29.2 %), Finska (28.5%) i Danska (23.5%), dok Hrvatska spada u zemlje s najnižom stopom sudjelovanja, samo 2.9 % (Eurostat, 2019). Uključenost u formalno obrazovanje se 2020. godine povećala (5,4%), no i dalje se to smatra malim brojem uključenih u obrazovanje odraslih. Građani Hrvatske se u većem broju uključuju u neformalno obrazovanje odraslih (28,3%).⁵⁵ **Tablici 5.** prikazuje raspodjelu osoba koje sudjeluju u programima obrazovanja odraslih prema životnoj dobi u Hrvatskoj (Pauković i Bačić, 2018). U tablici 5. je vidljivo kako s povećanjem životne dobi otpada sudjelovanje u programima obrazovanja odraslih.

Tablica 5. Raspodjela sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih prema životnoj dobi

Životna dob	Postotak sudjelovanja u programima obrazovanja
25 – 34 godina	10.2 %
35- 44 godina	2 %
45 – 54 godina	0.7 %
55 – 64 godina	0.3 %

Razlozi niske uključenosti građana u obrazovanje mogu se podijeliti na tri prepreke. Strukturna prepreka predstavlja već spomenutu neravnomjernu raspostranjenost ustanova za obrazovanje odraslih po regijama. Situacijske prepreke predstavljaju elementi koji su proizašli iz osobnih situacija pojedinca kao što su dob, obiteljska situacija i obrazovna razina. Treća prepreka je

⁵⁵ European Commission (2021). Glavne vrste obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-13_hr, pristupljeno: 04.08.2021.

psihološka. Građani se ne uključuju u obrazovanje odraslih zbog mogućih negativnih iskustva s obrazovanjem i školom, zbog manjka samopouzdanja ili osjećaja društvene isključenosti.⁵⁶ Hrvatska aktivno radi na promociji cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih kako bi postigla veći broj uključenosti građana u proces obrazovanja. Spomenuti *Tjedan cjeloživotnog učenja* je upravo nastao zbog potrebe jačanja svijesti o važnosti cjeloživotnog učenja koji građanima na neposredan i neformalan način prenosi poruku o važnosti učenja i obrazovanja.

Obrazovanje odraslih kontinuirano dobiva na značenju, no obrazovanje i profesionalizacija stručnjaka koji će realizirati obrazovanje odraslih skoro pa i ne postoji. Problem profesionalizacije stručnjaka za obrazovanje odraslih već je dugo prisutan u obrazovanju odraslih (Reischmann, 2015). U Europi, pa tako i u Hrvatskoj, još uvijek vlada mišljenje da već samim tim što je osoba odrasla i kvalificirana za određeni poziv da je ujedno i osposobljena za rad s odraslima (Prgomet, 2015). U prošlosti je Hrvatska imala vrlo dobro razvijen sustav obrazovanja andragoga, no danas se njegovo obrazovanje najčešće odnosi na daljnje stručno usavršavanja i programe osposobljavanja koje provode Andragoški centar, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Andragoško učilište Zvonimir (Kušić, Vrclj i Zovko, 2016). Problem je taj što vrlo različite programe provode stručnjaci koji nisu dovoljno ili uopće obrazovani u području andragogije. Voditelji obrazovanja odraslih također nemaju adekvatnu andragošku edukaciju bez obzira na to što su odgovorni za sveobuhvatnu organizaciju obrazovnog procesa u ustanovi koja provodi obrazovanje odraslih.⁵⁷ U vezi spomenutog problema, Hrvatska je 2004. godine na temelju Strategije i akcijskog plana obrazovanja odraslih pokrenula obrazovni program andragoškog osposobljavanja nastavnika. Cilj programa je bio stjecanje andragoških vještina i znanja koji su bitni u radu s odraslima. Deset godina kasnije, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih provela je program Curilum gloBALE. Program je omogućio stjecanje osnovnih kvalifikacija u obrazovanju odraslih (Kušić, Vrclj i Zovko, 2016). Iako Hrvatska radi na ovom izazovu te je shvatila potrebu za obrazovanjem andragoga, još uvijek ne postoji studij andragogije te se ne provode programi za stjecanje andragoško – didaktičko – metodičkih kompetencija (Koludrović i sur., 2018). Andragogija je jedino prisutna kao obavezan predmet na studiju pedagogije na odjelima za pedagogiju u Zagrebu, Osijeku, Rijeci, Splitu i Zadru.

⁵⁶ Nove boje znanja. n.d. Obrazovanje odraslih. Preuzeto s <http://www.novebojeznanja.hr/UserDocsImages//datoteke/2.1.pdf>, pristupljeno 05.08.2021.

⁵⁷ Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). Prijedlog Zakona o obrazovanju odraslih. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PristupInformacijama/Zakoni%20u%20proceduri/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih.pdf>, pristupljeno 04.08.2021.

Najnoviji izazov s kojim se obrazovanje odraslih susreće je virus COVID 19. Kroz kratko razdoblje dogodile su se velike promjene u području obrazovanja. Ustanove i nastavnici su se morali prilagoditi novonastaloj situaciji te postati kreativniji u načinu prenošenja znanja. U vrijeme pandemije kreiran je EPALE set resursa kao oblik podrške svima koji sudjeluju u obrazovanju odraslih. EPALE set resursa nudi različite alate za korištenje u učenju i podučavanju te predstavlja pregled zanimljivih sadržaja (Mrsić, 2021). Također, kao još jedan oblik podrške te ujedno i najveći događaj iz područja obrazovanja odraslih u 2020. godini je Konferencija EPALE zajednice 2020: *Oblikovanje budućnosti obrazovanja odraslih u Europi*. Konferencija je trajala tri dana te ju je pratilo više od 3800 posjetitelja. Na konferenciji su se mogla slušati predavanja različitih stručnjaka iz područja obrazovanja odraslih i kreatore obrazovnih politika, sudjelovati u različitim raspravama i radionicama te pratiti panele na različite teme (Mrsić, 2021).

Unatoč brojnim izazovima s kojima se obrazovanje odraslih u Hrvatskoj susreće, može se zaključiti da Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih sustavno radi na poboljšanju i unapređenju kvalitete sustava obrazovanja odraslih.

Europska komisija predložila je za sve članice Europske Unije šest koraka prema učinkovitijim politikama obrazovanja odraslih:

1. “Povećati spremnost odraslih da sudjeluju u obrazovanju i prema njemu razviju pozitivan stav
2. potaknuti ulaganja poslodavaca u obrazovanje odraslih
3. poboljšati pristup obrazovanju za socijalno ugrožene skupine i one koje je teško uključiti
4. unaprijediti relevantnost obrazovanja odraslih za sve uključene
5. osigurati kvalitetu ponuđenog obrazovanja odraslih
6. koordinirati politiku obrazovanja odraslih na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.”⁵⁸

⁵⁸ Europska komisija. n.d. U SMJERU UČINKOVITIJIH POLITIKA OBRAZOVANJA ODRASLIH. Preuzeto s <file:///C:/Users/38598/Downloads/KE-02-16-849-HR-N.pdf>, pristupljeno 05.08.2021.

7. Metodološki okvir

7.1. Opis predmeta istraživanja

Kroz učenje formiraju se znanja, vještine i stavovi te osoba kroz obrazovanje mijenja interese i vrijednosti što dovodi do čovjekovog napredovanja i usavršavanja, odnosno uspješnije prilagođavanje i funkcioniranje u brzim i iznenadnim promjenama koje donosi globalizirano i tehnološki-znanstveno promjenjivo društvo. Zbog toga je važnost učenja u ljudskom životu neupitna (Grgin, 2004). Obrazovanje odraslih je visoko razvijena subdisciplina u kojoj se odrasle osobe kontinuirano i sistematično obrazuju s ciljem postizanja već spomenutih promjena u znanjima, stavovima i vještinama (Darkenwald i Merriam, 1982). S obzirom na bogatu prošlost obrazovanja odraslih u svijetu i u Hrvatskoj te na nisku uključenost hrvatskih građana u obrazovanje odraslih proizlazi potreba istraživanja na temu percepcije obrazovanja odraslih. U ovom će se istraživanju ispitivati studente Filozofskog fakulteta u Rijeci kako bi se dobio uvid u njihova stajališta o obrazovanju odraslih. Istraživat će se mišljenje studenata o koncepciji obrazovanja odraslih općenito, njihovo mišljenje o sadašnjosti i budućnosti obrazovanja odraslih te mišljenje o kompetencijama koje oni smatraju da andragoški djelatnik mora posjedovati. Također, istražiti će se mišljenje studenata o tome je li se oni vide u budućnosti kao profesionalci u obrazovanju odraslih (iz aspekta podučavanja) te će se istražiti njihova upoznatost s ustanovama koje se bave s obrazovanjem odraslih i sa samim pojmom obrazovanja odraslih.

7.2. Cilj istraživanja

Opći cilj ovog istraživanja je ispitati i analizirati mišljenje studenata nastavničkog modula Filozofskog fakulteta u Rijeci o položaju i perspektivi obrazovanja odraslih u Hrvatskoj.

7.3. Temeljno istraživačko pitanje i specifična istraživačka pitanja

Temeljno istraživačko pitanje:

Kakva su uvjerenja i mišljenja studenata nastavničkog modula o položaju i perspektivi obrazovanja odraslih u Hrvatskoj?

Na osnovi potonjeg istraživačkog pitanja, definirana su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kako studenti nastavničkog modula definiraju obrazovanje odraslih?
2. Poznaju li studenti ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih?
3. Jesu li studenti upoznati s pojmom andragogije?

4. Bi li se studenti u budućnosti profesionalno bavili odraslim osobama?
5. Koje su poželjne osobine edukatora (nastavnika) za rad s odraslima po mišljenju studenata?
6. Kakva su mišljenja studenata o sadašnjem položaju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj?
7. Kakva su mišljenja studenata o budućnosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj?

7.4. Metoda i instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je anketni upitnik s pitanjima otvorenog tipa s kojim su se prikupili stavovi i mišljenja studenata nastavničkog modula o obrazovanju odraslih. Anketni upitnik sastojao se od ukupno sedam deskriptivnih pitanja koja su se direktno odnosila na mišljenja sudionika o obrazovanju odraslih (definiranje pojma obrazovanja odraslih, upoznatost s ustanovama koje se bave obrazovanjem odraslih, definiranje znanosti o obrazovanju odraslih, profesionalno bavljanje odraslim osobama iz aspekta podučavanja, poželjne osobine edukatora, položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj te budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj).

7.5. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja čine 154 studenta nastavničkog modula koji pohađaju Filozofski fakultet u Rijeci i Sveučilišni odjel. Od navedenih, uzorak se sastoji od 65 studenata dvopredmetnih studija, 31 studenta jednopredmetnog smjera Hrvatskog jezika, 22 studenta Politehnike, 16 studenata Likovne pedagogije, 10 studenata psihologije te 10 studenata Sveučilišnog odjela (smjer matematika).

7.6. Postupak istraživanja i obrada podataka

Ispitanicima je na samom početku objašnjena svrha i cilj istraživanja. Osim toga im je naglašeno kako im je zagarantirana anonimnost i da mogu odustati u bilo kojem trenutku istraživanja. Svoj pristanak na sudjelovanje u istraživanju dali su vi sudionici.

Obrada podataka sastojala se od analize na temelju upitnika koji se sastojao od deskriptivnih pitanja. Koristio se paradigmatički način analize u kojem su se generalne značajke (odgovore ispitanika) klasificiralo u različite kategorije. Ovakav način analize oslanja se na paradigmatičko spoznavanje, što podrazumijeva organiziranje iskustva po redu pazeći na opće značajke i zajedničke kategorije i karakteristike. Analiza podataka sastojala se od 5 koraka: 1. Organiziranje svih podataka (odgovore ispitanika) u smislene skupine. 2. Čitanje odgovora iz upitnika, pisanje podsjetnika i inicijalnih kodova, 3. Otvoreno kodiranje opisa osobnih

iskustava, 4. Aksijalno kodiranje – povezivanje kodova i 5. Selektivno kodiranje – zajedničkim kodom za veću grupu kodova.

8. Analiza i interpretacija

Prije same analize rezultata, valja prikazati opće podatke o sudionicima istraživanja. U istraživanju su sudjelovala 154 studenta nastavničkog modula Filozofskog fakulteta Sveučilišnog odjela u Rijeci . Od navedenih, uzorak se sastoji od 65 studenata dvopredmetnih studija, 31 studenta jednopredmetnog smjera Hrvatskog jezika, 22 studenta Politehnike, 16 studenata Likovne pedagogije, 10 studenata psihologije te 10 studenata Sveučilišnog odjela (smjer matematika).

8.1. Definiranje obrazovanja odraslih

U skladu s naporima koje Hrvatska ulaže s ciljem promocije cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih (projekti CARDS, IPA i ESF, provođenje Tjedna cjeloživotnog učenja) prvo je pitanje imalo za cilj provjeriti koliko su studenti nastavničkog modula upoznati sa samim konceptom obrazovanja odraslih. Od studenata se tražilo da svojim riječima definiraju pojam obrazovanja odraslih. Prema UNESCO koncept obrazovanja odraslih označava sljedeće: “Termin obrazovanje odraslih označava skup organiziranih edukacijskih procesa svih sadržaja, razina i metoda (formalnih i drugih) bez obzira nastavljaju li odrasli ili zamjenjuju započeto školovanje ili obrazovanje, bez obzira razvija li odrasla osoba svoje sposobnosti, proširuje svoje znanje, poboljšava svoje tehničke ili stručne kvalifikacije ili ih preusmjerava te dovodi do promjene svojih stavova ili ponašanja i u perspektivi potpunog osobnog razvitka i u perspektivi sudjelovanja u uravnoteženom i nezavisnom socijalnom, gospodarskom i kulturnom razvoju” (UNESCO, 1977).

Studenti prepoznaju navedeni pojam kao proces stjecanja znanja i vještina, u kojem osim stručnog znanja, osobe mogu usvajati i znanja iz područja osobnog interesa:

- „Osposobljavanje starijih odnosno učenje starijih određenim znanjima i vještinama koje su potrebne za društvo.“

- „Obrazovanje odraslih je po mom mišljenju cjeloživotno obrazovanje. U koje se ubrajaju razne radionice, edukacije, seminari i ostala usavršavanja koja omogućuju osobi napredak i razvoj novih vještina.“

- „Usavršavanje postojećeg znanja u svrhu boljeg načina života.“

- „Nadopunjavanje njihovog postojećeg znanja i učenje odraslih u želji da nauče nešto novo.“

- „Cijeli život je podloga za upijanje novih znanja, stoga i odrasli traže nešto što možda prije nisu imali prilike naučiti da i u starijim godinama unapređuju sebe.“

- “Za mene je obrazovanje odraslih oblik cjeloživotnog učenja, odnosno učenje koje se ne koncentrira samo na osnovnoškolsko, srednjoškolsko ili fakultetsko obrazovanje, već podrazumijeva da je obrazovanje namijenjeno i ljudima starije životne dobi te za stjecanje znanja nikad nije kasno.”

- “Nadogradnja postojećeg znanja i dodavanje novog. Izvori novih modernih informacija u skladu sa svjetskim napretkom i narušavanje tradicionalnih znanja koje srednja i starija dob posjeduju.”

Puno studenata je iskazalo kako je obrazovanje odraslih namijenjeno osobama koje nisu završile osnovno ili srednjoškolsko obrazovanje:

- „Obrazovanje odraslih je poučavanje odraslih koji nisu na vrijeme završili osnovnu i/ili srednju školu.“

- „, Po meni obrazovanje odraslih se odnosi na one koji nisu u roku završili osnovnu ili srednju školu.“

- „Obrazovanje onih koji nisu imali mogućnost primiti inicijalno obrazovanje ili srednjoškolsko obrazovanje u dobi kada je to predviđeno.“

Jedan dio studenata smatra kako obrazovanje odraslih predstavlja stručno usavršavanje za posao:

- „Najčešće se ono odnosi na stručna usavršavanja i prekvalifikacije.“

- „Obrazovanje odraslih je obrazovanje osobe koja smatra da joj je potrebno da stekne znanje za neki posao kako bi se usavršila u određenom području.“

- “Obrazovanje odraslih je po meni poučavanje odraslih ljudi o nekoj temi, najčešće vezanoj uz posao kojim se bave.”

Studenti su također istakli kako se obrazovanje odraslih može podijeliti na formalne i neformalne oblike:

- “Proces koji može biti putem formalnih oblika, neformalnog oblika i informalnog učenja.”

- *“Obrazovanje odraslih je program (formalni i neformalni) u kojem odrasli stječu znanja i vještine.”*

- *“Prenošenje informacija i vještina, poučavanje i poticanje na učenje kroz formalne i neformalne oblike i programe.”*

Kada su studenti odgovarali na prvo pitanje, puno njih je u definiciju uključilo dobnu granicu koju oni smatraju da postoji da bi se moglo uključiti u obrazovanje odraslih. Prema autorima Alibabić i Avagadić (2013) osnovna odrednica za definiranje obrazovanja odraslih je dobna granica pa se tako pod obrazovanjem odraslih podrazumijeva obrazovanje osobe starije od 18 godina, bez obzira na vrstu, sadržaj, nivo obrazovanja ili način stjecanja znanja. No, polaznici obrazovanja odraslih u Hrvatskoj mogu biti osobe koje imaju najmanje 15 godina, ako nisu u sustavu redovnog obrazovanja.⁵⁹

Izdvajam neke od odgovora studenata:

- *„Obuka ljudi koji imaju preko 18 godina.“*

- *“Po meni, obrazovanje odraslih je obrazovanje nakon formalnog obrazovanja koje se odvija nakon punoljetnosti.”*

- *“Obrazovanje odraslih je pohađanje odraslih i starijih osoba (od 30 pa nadalje) u večernju školu, fakultet, kako bi slijedili svoje planove o budućem poslu, planove koje ranije nisu mogli/željeli ostvariti zbog XY opravdanih ili neopravdanih razloga.”*

- *„Obrazovanje koje uključuje formalni i neformalni oblik edukacije koji je dostupan osobama starijim od 30 godina. To mogu biti tečajevi, večernje škole, edukativne radionice i slično.“*

- *“Obrazovanje odraslih je obrazovanje namijenjeno za ljude starije od 35 godina.”*

- *„Dodatna razina edukacije za osobe iznad 40 godina.“*

- *“Intuitivno govoreći, obrazovanje odraslih mi više spada u 40+ kategoriju.”*

- *„Obrazovanje odraslih je obrazovanje osoba koje su starije životne dobi (60+).“*

Zaključno, na pitanje što je za njih obrazovanje odraslih, odnosno kako bi ga definirali svojim riječima, studenti nastavnčkog modula iskazali su različite definicije. No, unatoč različitim

⁵⁹ European Commission (2021). Obrazovanje odraslih. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-14_hr, pristupljeno 06.06.2021.

definicijama, sve su one zadržavale zajedničke pojmove kao što su prenošenje informacija i vještina, podučavanje, usavršavanje i osposobljavanje. Ono u čemu su se odgovori ispitanika razlikovali jesu od koje godine se odrasli mogu uključiti u obrazovanje odraslih tj. od koje godine se smatra da je obrazovanje namijenjeno za odrasle. Po Zakonu o obrazovanju odraslih, obrazovanje odraslih je namijenjeno za sve osobe starije od 15 godina, no većina ispitanika je navela kako je obrazovanje odraslih za osobe iznad 30 ili 40 godina jer smatraju kako se najčešće osobe u tim godinama odluče za promjenu karijere ili nadopunu znanja i vještina. No, prema statistici, osobe između 25 i 34 godina su osobe koje u Hrvatskoj najviše sudjeluju u programima obrazovanja odraslih (10,2%) (Pauković i Bačić, 2018). Bez obzira na različito definiranje, studenti su ponudili uspješne definicije obrazovanja odraslih, ističući njegove formalne i neformalne oblike i smatrajući ga kontinuiranim procesom usvajanja novih znanja i činjenica.

8.2. Ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih

U Republici Hrvatskoj postoje 642 ustanove za obrazovanje odraslih koje imaju odobrenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za izvođenje različitih programa formalnog obrazovanja odraslih. Iako je broj ustanova velik, problem se javlja u neravnomjernoj regionalnoj zastupljenosti ustanova za obrazovanje odraslih. Prema AZUP-u (Andragoški zajednički upisnik podataka), čak 1/3 ustanova za obrazovanje odraslih (35%) nalazi se u dvije županije, a to su Grad Zagreb i Splitsko-dalmatinska županija (Vinković, Vučić i Živčić, 2016). Stoga sljedeće pitanje provjerava upoznatost studenata s ustanovama koje se bave obrazovanjem odraslih.

U **tablici 6.** se nalaze najčešći odgovori sudionika - studenata na pitanje poznaju li neku ustanovu koja se bavi obrazovanjem odraslih.

Tablica 6. Ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih

Ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih	Frekvencija (broj ispitanika)
Nije mi poznata niti jedna ustanova	45
FFRi – program za treću dob	27
Večernja škola	26

Fakultet	10
Narodno učilište Rijeka	10
Algebra	9
Škole stranih jezika	5
(Sve)učilište za treću dob	5
Škola stranih jezika „Dante“	4
Pučko učilište Varaždin	3
POUKA- Pučko otvoreno učilište Karlovac	3
Centri za prekvalifikacije	2
Učilište Zvonimir	1
Škola stranih jezika „Verdi“	1
Učilište Lovran	1
Pučko otvoreno učilište Zagreb	1
Učilište Libar	1

29% ispitanika (N=45) ne zna ni jednu ustanovu u Hrvatskoj koja se bavi obrazovanjem odraslih. Najčešće spomenuta ustanova je Filozofski fakultet u Rijeci, to jest, Sveučilište koje provodi program za treću dob. Program za treću dob namijenjen je građanima Primorsko-goranske županije iznad 55 godina sa završenom srednjom školom ili fakultetom. Program je nastao u suradnji s Gradom Rijekom 2009. godine, a glavni je cilj podizanje razine individualne i društvene svijesti, poboljšanje socijalne inkluzije i kvalitete života te podizanje razine opće motivacije i mentalnoga zdravlja građana.⁶⁰ Nakon Filozofskog fakulteta, studenti su još najviše upoznati s večernjom školom. Večernje škole su namijenjene zaposlenim odraslim osobama, a provode se na različitim razinama: osnovno obrazovanje odraslih, strukovna izobrazba, škole

⁶⁰ Uniri. n.d. Sveučilište za treću dob. Preuzeto s <https://uniri.hr/sveuciliste-i-drustvo/sveuciliste-za-trecu-dob/>, pristupljeno 09.08.2021.

stranih jezika i sl.⁶¹ No, treba naglasiti kako večernje škole ne spadaju u ustanove za obrazovanje odraslih. Ustanove za obrazovanje odraslih jesu: osnovne škole, srednje škole, Pučka otvorena učilišta, visoka učilišta te škole stranih jezika (AZUP, 2021). Srednje škole su najzastupljenije ustanove koje provode obrazovanje odraslih – u 2021. godini ima ukupno 205 aktivnih srednjih škola koje provode programe obrazovanja odraslih (AZUP, 2021). Najčešće programe koje srednja škola provodi su iz sektora ekonomije, trgovine i poslovne administracije (15,6%). Nakon toga slijedi sector uslužnih djelatnosti (11,8%) te sekori graditeljstva i geodezije (11,8%).⁶²

8.3. Znanost koja se bavi odraslima

Sljedeće pitanje odnosi se na to znaju li studenti kako se zove znanost koja se bavi izobrazbom odraslih osoba.

U *tablici 7.* prikazano je koliko je ispitanika upoznato sa znanošću koja se bavi izobrazbom odraslih, a koliko njih nije.

Tablica 7. Upoznatost s pojmom andragogije

Znate li kako se zove znanost o obrazovanju odraslih?	Broj ispitanika	Frekvencija [%]
NE	120	77,92
DA	34	22,08

Unatoč dobrim definicijama obrazovanja odraslih, iznenađujuće je koliko studenata (N=120) nije upoznato sa znanosti koja se bavi obrazovanjem odraslih. Andragogija je predmet znanstvenog istraživanja još od sredine 19. stoljeća, ali je i danas mnogima nepoznanica (Pastuović, 2008). Riječ andragogija može se činiti jednostavna poput modificirane verzije pedagogije. Pedagogija i andragogija dijele isti korijen –eng. gogy što označava grčku riječ za vođenje. U novije vrijeme to je izmijenjeno u značenje poučavanja ili podučavanja. Međutim, "peda" se prevodi kao dijete, čineći pedagogiju umjetnošću i znanošću podučavanja djece, dok "andra" označava odraslu osobu (Forrest i Peterson, 2006). Dakle, andragogija doslovno znači

⁶¹ *večernja škola.* Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.. Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64050>, Pristupljeno 30. 8. 2021.

⁶² ASOO (2020). Prosječne cijene programa za obrazovanje odraslih. Preuzeto s <https://epale.ec.europa.eu/en/node/164054>, pristupljeno 30.08.2021.

umjetnost i znanost podučavanja odraslih. Danas prema hrvatskoj enciklopediji se andragogija definira kao: „znanstvena disciplina koja se bavi izobrazbom i učenjem odraslih.“ Pojam andragogija potječe iz Europe iz 19. stoljeća. U Njemačkoj je Alexander Kapp razvio termin kako bi označio svoje gledište da odrasli uče drugačije od djece. Pojam se više nije koristio sve dok ga Eugen Rosenback nije oživio 1921. na konferenciji u Frankfurtu. Tijekom 1960-ih pojam andragogija se široko upotrebljava u Francuskoj, Jugoslaviji i Nizozemskoj. Pojam andragogija u sebi sadrži četiri pretpostavke u vezi s učenjem: samokontrolirani koncept sebe; korištenje iskustva; spremnost za učenje i učenje usmjereno na izvedbu (Forrest i Peterson, 2006).

8.4. Profesionalno bavljenje odraslim osobama

Sljedeće pitanje provjerava žele li se studenti u budućnosti profesionalno baviti odraslim osobama iz aspekta podučavanja. Kao odgovor na ovo pitanje ispitanici su mogli navesti i obrazloženje zašto se vide ili ne vide u budućnosti kao profesionalci koji podučavaju odrasle osobe.

Tablica 8. Profesionalno bavljenje odraslim osobama

Vidite li sebe da se u budućnosti profesionalno bavite odraslim osobama?	Broj ispitanika	Frekvencija [%]
NE	77	50
DA	46	29,87
MOŽDA	31	20,13

Studenti koji su naveli da se ne žele baviti profesionalno s odraslim osobama kao najčešći razlog navode da se više vide u radu s mlađom djecom te da ih je fakultet pripremio samo za rad s djecom:

- „Osobno preferiram rad s djecom stoga se ne vidim u radu s odraslima. Već sam na nekoliko sezonskih poslova imala kontakt i priliku rada s odraslima te smatram kako to nije posao za mene.“

- „Ne, zasad me zanima rad s mlađom djecom jer smatram da je to najbitnije razdoblje. Ja se iz svog djetinjstva sjećam kvalitetnih profesora i vrijednosti koje su nam oni usadili u tom kritičkom periodu te i ja želim biti taj kvalitetan profesor.“

- „Ne, studiram na nastavničkom modulu koji me priprema na rad s djecom.“

- „Ne, ne vidim se s odraslima, ovdje na faksu učim kako ostvariti dobru komunikaciju s djecom i mladima, ne znam kako bi ostvarila kvalitetnu komunikaciju s odraslima.“

Također, studenti navode i druge razloge zašto se u budućnosti ne vide u radu s odraslim osobama kao što je problem kompetentnosti, poteškoće u discipliniranju i slično:

- „Ne, zbog toga što mislim da osobno nisam namjenjena za takav posao i zbog toga jer smatram da je teže poučavati odrasle nego djecu.“

- „Ne vidim se u takvom zanimanju jer smatram da za takvo nešto osoba treba biti vrlo kompetentna.“

- „Radije bih se bavila obrazovanjem djece, iako se ne vidim u školi. S odraslima ne bih radila jer smatram da je njih teže disciplinirati.“

- „Po potrebi da, ali bih više želio raditi s mlađom populacijom. Rad s odraslima je daleko drugačiji od rada s mlađom populacijom te je potrebno baratati s više znanja za uspješno provođenje obrazovanja.“

- „Ne, isključivo se vidim u radu s djecom. Odrasli ljudi su skloni osuđivanju bez razloga iako nisu kompetentni za to i ne želim raditi s njima.“

- „Ne! Smatram da je teže poučavati odrasle nego djecu.“

Ispitanici koji su odgovorili da se u budućnosti vide u radu s odraslim osobama, naveli su sljedeća obrazloženja:

- „Da. Mislim da je obrazovanje namijenjeno svim osobama, bez obzira na njihovu dob, životne okolnosti i bilo koje druge faktore i trebalo bi biti dostupno svima te bih bio izuzetno sretan i počašćen kada bih imao priliku pružiti obrazovanje onima kojima to treba i koji to žele. Također, to je mogućnost da se dodatno mijenja svijet jer je znanje moć i znanje uklanja strah od nepoznatog, a samim time i ostale reakcije i ponašanja koja proizlaze iz straha.“

- „Naravno. Već sam imala prethodno iskustvo s poučavanjem odraslih osoba u području stranih jezika i pokazalo se kao jedno predivno iskustvo, posebice jer su odrasli svjesni vremena i novca (i truda) koje ulažu u proces nadogradnje znanja te su vrlo motivirani jer znaju da je učenje novog jezika bila isključivo njihova potreba/želja.“

- „Voljela bih se u budućnosti profesionalno baviti odraslim osobama, nadam se da će me nastavnički modul pripremiti i za to.“

- „Da. Želim svoje znanje, talent i iskustvo prenijeti na LJUDE, bez obzira na dob. Djecu podučavati je vrlo dobro iskustvo jer ih tako razvijamo i učimo, no isto tako je vrlo zahvalno učiti odrasle jer u tom, sadašnjem trenutku oni vode svijet i stvaraju, pa zašto ne poboljšati.“

- „Da jer su odrasle osobe odgovornije i znaju što žele.“

- „Da, vjerojatno prije nego s djecom. Smatram da je lakše komunicirati s odraslim osobama koje su ozbiljnije i zrelije te koje shvaćaju važnost i smisao obrazovanja i stjecanja znanja.“

- „Da. Po meni je poučavanja jednako, bilo da se podučava djecu ili odrasle. Svi mogu učiti i naučiti.“

Studenti koji se nisu izjasnili niti da žele niti da ne žele u budućnosti raditi s odraslima, naveli su sljedeće odgovore i obrazloženja:

- „Preferiram rad s djecom, ali i rad s odraslima dolazi u obzir. Mogla bi se baviti i edukacijom odraslih.“

- „Možda, primarno se želim baviti djecom ili adolescentima, ali postoji mogućnost da se bavim i nekim poslom koji uključuje i odrasle osobe.“

- „Otvorena sam za tu mogućnost, umjetnost i likovnost je za svih. Uvijek je dobro učiti, čak i ako si odrastao.“

- „Možda, ako odlučim raditi kao lektor.“

- „Moguće. Možda bi rad s odraslima čak bio i lakši nego s djecom.“

- „S obzirom da nisam sigurna želim li u budućnosti raditi s osnovnoškolskom ili srednjoškolskom djecom, vidim se u radu s odraslima osobama i u obrazovanju odraslih.“

Zaključno, studenti nastavnčkog modula se više vide u radu s djecom nego u radu s odraslim osobama. Ispitanici koji su se izjasnili da se ne vide u radu s odraslima kao glavni razlog navode da je teže poučavati odrasle jer odrasli sporije uče te da ih je Filozofski fakultet pripremio samo za rad s mlađom populacijom. Također, nekolicina njih smatra kako je teže raditi s odraslim osobama zbog njihovih čvrstih stajališta i predrasuda koje imaju. Dokazano je su nastavnici u obrazovanju odraslih izloženi negativnom stresu na poslu, a stres se pojavljuje zbog polaznika koji su različite dobi, prethodnog obrazovanja, iskustva i socijalnog statusa. Polaznici već imaju čvrst stav i sustav individualnog razmišljanja, predrasuda i navika koje donose u učionu. Stoga se od nastavnika očekuje da ima razumijevanje za njihove životne situacije i da im daje podršku (Merriam, 2001). Upravo zbog toga nastavnici često dožive sindrom sagorijevanja (burnout). Istraživanje Jasne Martinko (2010) pokazuje kako su nastavnici u obrazovanju odraslih podložni sindromu sagorijevanja. Više od polovice ispitanika iskazalo je kako osjećaju emocionalnu iscrpljenost i depersonalizaciju na poslu.

Oni koji se vide u radu s odraslim osobama smatraju da je lakše poučavati odrasle. Ono što su ispitanici istakli je da odrasli sami odlučuju da im je potrebno obrazovanje i sami odlučuju što je važno učiti što znači da odrasli shvaćaju važnost učenja i stjecanja znanja. Također, proces poučavanja je olakšan jer odrasli imaju prethodno znanje, vještine i iskustvo.

8.5. Poželjne osobine edukatora (nastavnika) u obrazovanju odraslih

U današnjim obrazovnim sustavima ključ uspješnog procesa učenja jest kompetentnost nastavnika, dok je poučavanje najznačajniji čimbenik kvalitete obrazovanja (Mašić, 2016). Raspon potrebnih kompetencije u modernom obrazovnom sustavu je širok i zahtjevan pa je malo vjerojatno da će ih pojedinac posjedovati u cijelosti ili da će sve biti razvijene u jednakoj mjeri. Jedna od najvažnijih kompetencija prema Europskom referentnom okviru ključnih kompetencija jest socijalna kompetencija. Edukatori u obrazovanju odraslih trebaju njegovati vlastitu socijalnu kompetenciju kako bi ostvarili produktivnu suradnju s učenicima (Markuš, 2010). Sljedeće pitanje provjerava koje su poželjne osobine edukatora (nastavnika) koji radi s odraslima prema mišljenju studenata. Na ovo pitanje studenti su mogli ponuditi više odgovora.

Tablica 9. Poželjne osobine edukatora (nastavnika) koji radi s odraslima prema mišljenju studenata nastavnčkog modula

Poželjne osobine edukatora	Frekvencija [%]
strpljivost	50,64
razumijevanje za polaznike	27,27
komunikacijske vještine	20,12

Tablica 9. ukazuje na tri najčešće spomenute poželjne osobine edukatora od strane studenata. 78 studenata (50,64%) smatra kako je najvažnija osobina strpljivost jer se radi s odraslim ljudima te razumijevanje istih. Kao treća najvažnija osobina su se istakle komunikacijske vještine edukatora. Uz to, kao najvažnije osobine pokazale su se otvorenost, poštivanje, tolerancija, kreativnost, kompetentnost, motivacija, znanje, empatija, prilagodljivost, poticanje na aktivno sudjelovanje, smisao za humor, fleksibilnost, organizacijske sposobnosti, pristupačnost, zainteresiranost i pravednost.

Razlozi zašto su ispitanici naveli strpljenje kao najbitniju osobinu edukatora su sljedeći:

- „Strpljenje primarno iz razloga što takvo obrazovanje često obuhvaća stariju populaciju, a i dokazano je da mozak sve teže i sporije prihvaća nove informacije. Također, treba biti otvoren za nove prijedloge.“

- „Treba definitivno imati strpljenja jer će u edukaciji odraslih biti generacijskih razlika.“

- „Strpljenje pošto stariji teže usvajaju nove stvari od mladih.“

- „Strpljivost zato što se radi o starijim generacijama koje možda sporije uče.“

- „Edukator u obrazovanju odraslih treba biti: strpljiv jer mora biti svjestan da je učenje u odrasloj dobi teži i sporiji proces. Također mora imati razumijevanje, ozbiljnost i biti pristupačan.“

Izdavam neke od ostalih odgovora:

- „Nastavnik bi prvenstveno trebao imati dobre komunikacijske vještine i sposobnost da dobro prenese gradivo. Važno je da je pravedan i susretljiv prema svima te da umije nastavno gradivo aktualizirati s trenutnom situacijom ili pak koristiti interdisciplinarni pristup.“

- „Eduikator bi morao imati dobre komunikacijske vještine te moći pristupiti raznim, već izgrađenim osobama. Predavanja bi mu morala biti zanimljiva jer kako je djecu potrebno zainteresirati za nešto, a ona imaju navike učenja, tako je potrebno i odrasle koji su odavno izašli iz tih voda.“

- „Poštovanje je ključno, uz pristup, naravno. Važno je prilagoditi se mogućnostima osobe bez da ih se tretira kao djecu i adolescente.“

- „Trebati biti odgovoran, stručan i ozbiljan. Nije potrebno biti pedagog, ali mora znati pristupiti osobi.“

- „Sve koje i „obični“ nastavnik ima – prilagodljivost, strpljivost, sigurnost u svoje znanje, autoritet i poniznost.“

- „Iste kao i kod obrazovanja mladih: empatija, karizmatičnost, organizacijske vještine, stručnost u polju, poznavanje ljudske psihologije.“

Od svih navedenih osobina strpljivost se pokazala kao najvažnija koju edukator treba posjedovati u radu s odraslim osobama. Ispitanici smatraju da je ta osobina najbitnija jer s godinama otpadaju kognitivne funkcije starijih što otežava proces poučavanja. Brojna istraživanja dokazala su da starenjem otpadaju kognitivne funkcije kao što su prostorna orijentacija, epizodičko pamćenje, pažnja, vidna percepcija, verbalno pamćenje i brzina obrade informacija (Zadro, Šimleša, Olujić i Kuvač Kraljević, 2016). Iako postoje istraživanja koja dokazuju otpadanje kognitivnih funkcija, često se ta pojava javlja zbog predrasuda koji mladi imaju o starijima. Pa tako prema istraživanju Vesne Mijoč (2015) sa učenicima strukovne srednje škole u Zagrebu koje ukazuje kako čak 78.7% učenika misli kako umne sposobnosti redovito opadaju sa starenjem, što nije točna tvrdnja. Starijima je potrebno nešto više ponavljanja, ali motivacija ih održava sposobnima za daljnje učenje (Despot Lučanin, 2011, prema Galić i Tomasović Mrčela, 2013). Mogući razlog za odabir osobine strpljivosti je taj što kod odraslih osoba poučavanje i učenje treba što više individualizirati, dati im više vremena, dopustiti im vlastiti tempo rada, hrabriti ih te potkrepljivati uspješna ponašanja (Andrilović i sur., 1985). Studenti nastavničkog modula također ističu kako bi edukator trebao imati razumijevanja za polaznike budući da se radi o starijim osobama i osobama koje uz školovanje još i rade. Zatim, kvalitete koje su im važne kod edukatora jesu komunikacijske vještine, humor, empatija, pristupačnost i fleksibilnost.

8.6. Položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj

Republika Hrvatska sve više jača svijest o važnosti i ulozi cjeloživotnog obrazovanja i obrazovanja odraslih što se može primijetiti kroz više od pet stotina ustanova za obrazovanje odraslih, nekoliko tisuća nastavnika i više stotina tisuća dosadašnjih polaznika uključenih u taj sustav (Brčić Kuljiš i Koludrović, 2016). Kroz sljedeće pitanje htjelo se provjeriti kakvo je mišljenje studenata o sadašnjem položaju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Kao odgovor na ovo pitanje ispitanici su mogli navesti i obrazloženje svog mišljenja.

27% ispitanika (N = 42) je na pitanje o položaju obrazovanja odraslih odgovorilo da nije dovoljno ili uopće upućeno u obrazovanje odraslih:

- „Nisam previše informirana.” i „Nemam znanja o obrazovanju odraslih uopće.”

- „Ne znam odgovoriti na to pitanje jer ne znam ni jednu osobu u Hrvatskoj koja se obrazuje u odrasloj dobi.”

- „Ne znam gotovo ništa o obrazovanju odraslih.”

U svojim odgovorima, brojni su iskazali kako smatraju da je položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj nepovoljan, a kao glavni razlog navode postojanje stigme za učenje u odrasloj dobi:

- „Imam osjećaj da je takvo obrazovanje premalo promovirano i možda postoji lagana stigma među ljudima. Možda se ljudi i srame pristupiti takvim programima.”

- „U Hrvatskoj se očekuje da se obrazovanje završi u mladosti, sve ostalo ima negativne konotacije, više se gleda na staž.”

- „Ljudi su nedovoljno informirani o obrazovanju odraslih. Još uvijek većina ljudi obrazovanje shvaća po modelu: osnovna – srednja – fakultet.”

- „Čini mi se da je minimalno zastupljeno jer naš mentalitet ne podupire ideju obrazovanja u kasnijoj dobi (što je šteta). Trebalo bi se više promovirati ideja da obrazovanje NIJE prisutno samo u jednom periodu života.”

- „Nažalost, mislim da još uvijek prevladavaju mišljenja poput onog da je obrazovanje u odrasloj dobi „trošak vremena“ uz argument „ako nisi dosad, šta ćeš sad?“ Također, ne shvaćaju svi ozbiljnost obrazovanja te često podcjenjuju obrazovanje odraslih.”

- „*Obrazovanje odraslih je u našem sustavu najčešće ostavljeno po strani i često se smatra nečim marginalnim. Onaj koji se obrazuje kao odrastao, smatra se da je najčešće propustio priliku kao dijete.*“

- „*Mislim da u Hrvatskoj nema puno osoba u obrazovanju odraslih. Vjerujem da je to do mentaliteta našeg društva pa se osoba može osjećati posramljeno, osjećati strah i slično. Zbog okoline i komentara.*”

Osim postojanja određene stigme za učenje u odrasloj dobi, ispitanici navode kako je obrazovanje odraslih u Hrvatskoj loše zbog nedovoljne informiranost građana i financijske nemogućnosti:

- „*Ne znam da postoji, nisam informirana, prema tome mislim da nije područje kojem se pridaje velika pozornost.*“

- „*Nedovoljna informiranost građana što dovodi do toga da se malo ljudi uključuje u obrazovanje odraslih.*”

- „*Vrlo loše, mislim da se o obrazovanju ne vodi dovoljno brige.*“

- „*Smatram kako obrazovanje odraslih nije toliko zastupljeno u Hrvatskoj, kao možda u nekim razvijenijim zemljama. Živimo u društvu u kojem se rijetko tko odlučuje za takvo nešto, što zbog financijske situacije, što zbog drugih interesa za koje obrazovanje odraslih ne predstavlja nužnost.*“

- „*Smatram da odrasli ne razmišljaju previše o obrazovanju odraslih jer su program i tečajevi vrlo skupi.*”

Iako većina studenata smatra kako je položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj loš i nepovoljan, nekolicina studenata iskazala je pozitivno mišljenje. Izdavam neke od odgovora:

- „*Smatram da je u dovoljno dobrom položaju. Danas se nude mnogi načini za obrazovanje odraslih osoba, može se za svakoga nešto naći. Primjerice i naš Fakultet nudi program cjeloživotnog obrazovanja.*“

- „*Mislim da u Hrvatskoj ima dosta ustanova koje se bave obrazovanjem odraslih. Ljudi imaju dosta mogućnosti da se usavrše, unaprijede pa čak i doživotno. Ima puno tečajeva koji se mogu upisati i slično.*“

- „Mislim da ima puno ustanova koje su usmjerene prema tome.“

- „U današnje vrijeme otvara se sve veći broj predavanja za odrasle. Fokus nije više samo na osnovnoškolcima i srednjoškolcima jer i odrasli, točnije osobe u takozvanoj trećoj dobi, odlučuju si produbiti znanja ili naučiti nešto novo.“

- „Super, ima puno toga za odrasle.“

- „Relativno je u redu. Možda je potreban veći opseg tečajeva.“

Studenti nastavničkog modula imaju relativno negativno mišljenje o trenutnom stanju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Nepovoljan položaj pripisuju stigmati koja postoji u Hrvatskoj, a to je da su škola i učenje samo za mlađu populaciju. Dosta ispitanika je spomenulo navedenu stigmatu što ukazuje na to da su se više puta susreli s njom u svojoj bližjoj okolini. Kao posljedica navedenog, nameće se sindrom „samoispunjavajućeg proročanstva“, po kojemu osobe njeguju postojeće stereotipe na način da se ponašaju u skladu s njima te mijenjaju vlastitu samopercepciju (Tomečak i sur., 2014). Osim postojanja stigme za učenje u odrasloj dobi, ispitanici navode kako je položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj loš zbog financijske nemogućnosti građana te njihove nedovoljne informiranosti o mogućnostima i različitim programima obrazovanja odraslih. Unatoč prevladavajućem lošem mišljenju, postoji nekolicina ispitanika koji smatraju kako je položaj obrazovanja odraslih u našoj državi dobar. Studenti navode postojanje velikog izbora programa obrazovanja odraslih i ustanova koje ih provode. Također, smatraju kako je država shvatila važnost obrazovanja odraslih te da fokus više nije samo na osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju.

8.7. Budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj

Zadnje pitanje ima za cilj ispitati mišljenje studenata nastavničkog modula o budućnosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Kao odgovor na ovo pitanje ispitanici su mogli navesti i obrazloženje svog mišljenja.

Tablica 10. Mišljenje studenata nastavničkog modula o budućnosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj

Mišljenje studenata	Broj ispitanika	Frekvencija
Dobra budućnost	87	56 %
Loša budućnost	28	18 %

Nisam siguran/na ili ne znam	39	25 %
---------------------------------	----	------

Više od polovice ispitanika smatra kako će budućnost obrazovanja odraslih biti dobra tj. bolja nego sada i to u smislu da će biti dostupnije, bolje organizirano te će se više građana uključiti u različite programe. Jedan dio studenata smatra kako budućnost obrazovanja odraslih može biti pozitivna ako se bude ulagalo u njega:

- „*Obrazovanje odraslih ima dobru budućnost ukoliko se više bude ulagalo u to.*“
- „*Mislim da bi moglo biti bolje, samo se mora malo više uložiti u cjelokupnu situaciju.*“
- „*Dobra, čini se kako se više u to ulaže i odrasli više razmišljaju o tome.*“
- „*Smatram da se u taj segment treba još mnogo ulagati i da ima mjesta za napredak.*“

Ispitanici također smatraju da bi se obrazovanje odraslih moglo razvijati u dobrom smjeru ako se bude osvjestila važnost poučavanja i obrazovanja:

- „*Po mom mišljenju, budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj je takva da se može utjecati na njeno poboljšanje ugleda ukoliko se osvijestimo da je obrazovanje, kao i odgoj, cjeloživotni proces.*“
- „*Ako nastavimo s poticanjem udruga i organizacija koje se time bave, svakako nam se smiješi bolja i uspješnija budućnost, kao i zdravije društvo. Važno je osvješćivati ljude o važnosti i pozitivnim učincima stjecanja novih znanja, bez obzira na dob.*“
- „*Mislim da se podiže svjesnost o važnosti obrazovanja odraslih. Otvaranje ustanova koje se bave obrazovanjem odraslih je u porastu.*“

Osim navedenog, studenti smatraju kako će se u budućnosti „popularizirati“ trend obrazovanja odraslih te će doći do veće potražnje istoga zbog prekvalifikacija i usavršavanja:

- „*Mislim da će u budućnosti biti puno ljudi koji će se htjeti što više obrazovati dokle god mogu. Htjet će biti što bolji i što više obrazovni.*“
- „*Smatram da će se nuditi sve više mogućnosti za obrazovanje odraslih, da će se takvo što, također, više „popularizirati“.*“

- „Po meni je budućnost dobra jer već sad društvo nameće da je potrebno što veće obrazovanje pojedinca da bi uspješno konkurirao na tržištu rada.“

- „Mislim da se će u budućnosti još više popularizirati trendom češćeg mijenjanja posla.“

- „Sigurno velika jer je prekvalifikacija često nužna pa je valja i omogućiti.“

- „Smatram da će ići na bolje jer i neki poslodavci traže i plaćaju osposobljavanje i obrazovanje odraslih.“

- „Mislim da budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj ima pozitivan razvoj budući da dolazi do razvoja interdisciplinarnih profesija koje zahtijevaju veći spektar znanja.“

- „Smatram da će postati sve raširanije zbog potreba tržišta rada i bolje mobilnosti između biranja poslova.“

Iako se velika većina studenata slaže kako obrazovanje odraslih u Hrvatskoj ima svijetlu budućnost, nekolicina studenata smatra upravo suprotno. Izdavam neke od odgovora:

- „Vjerojatno se neće puno promijeniti s obzirom na trenutnu situaciju.“

- „Budućnost je dosta labava jer sve više obrazovanih odraslih ljudi nema posla u struci.“

- „Mislim da u budućnosti neće biti toliko potreban jer današnja djeca odrastaju s tehnologijom i sve što trebaju im je na nadohvat ruke.“

- „Budućnost je vrlo mala, jer u Hrvatskoj se više fokusira na obrazovanje djece i mladih.“

- „Mislim da zbog financijske situacije u Hrvatskoj ljudi su mnogo više fokusirani na to da pokušaju zaraditi za život nego za obrazovanje.“

- „Loša s obzirom da postoji premalo institucija koje se time bave.“

- „Nikakva. Ljudi odlaze u druge zemlje, neće se imati tko obrazovati.“

- „Loša, kao i obrazovanje mladih zato što se nedovoljno ulaže u to.“

- „Mala i teško ostvariva.“

Za razliku od prethodnog pitanja u kojem je velik broj ispitanika smatralo kako je sadašnji položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj loš, više od polovice studenata smatra da je budućnost obrazovanja odraslih vrlo povoljna i pozitivna. Studenti smatraju kako će se popularizirati trend

daljnjeg obrazovanja i usavršavanja zbog društvenih promjena i potreba tržišta rada. No, ipak postoji nekolicina studenata koji smatraju da je budućnost obrazovanja loša. Oni kao razlog navode sadašnju financijsku situaciju Republike Hrvatske te ne vide kako bi ona trenutno mogla ulagati u obrazovanje odraslih i poboljšati ga. Također, smatraju kako sve više ljudi odlazi iz Hrvatske te da zbog toga neće biti potrebe za obrazovanjem odraslih.

Važna obilježja obrazovanja odraslih u budućnosti bit će fleksibilnost i online podučavanje. Online učenje i podučavanje ubrzano je kroz COVID situaciju te će se u budućnosti vjerojatno sve više i koristiti jer se pokazalo vrlo korisnim za korisnike koji nisu u mogućnosti svaki put doći na nastavu uživo. Važan cilj obrazovanja odraslih u budućnosti će biti pripremanje odraslih za promjene, ne samo na za promjene na tržištu rada nego i promjene u njihovoj okolini i na radnom mjestu.

9. Zaključak

Obrazovanje odraslih je koncept koji je u Hrvatskoj prepoznat još u 19. Stoljeću, a počelo se afirmirati polako u doba kada je bila dio Jugoslavije te kroz godine u kojima su se dogodile društvene i gospodarske promjene u obrazovanju čiji je uzrok razvoj tehnologije i inovacija, obrazovanje odraslih dobilo je sve više na važnosti. Ono ima sve bitniji značaj u životu svake osobe jer je današnji svijet pod sve većim utjecajem globalnih promjena koje zahtijevaju da se pojedinac trajno i kontinuirano usavršava i osposobljava kako bi mogao opstati na tržištu rada i prilagoditi se tim suvremenim modifikacijama. Ova vrsta obrazovanja postaje potreba pojedinca u svim životnim razdobljima kako bi se moglo funkcionirati u suvremenom svijetu. Javlja se potreba za promocijom i jačanjem svijesti o važnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih jer nam učenje omogućuje zapošljenje, aktivno sudjelovanje u političkim zajednicama i razvijanje vlastitih potencijala i talenata. U skladu s navedenim, u ovome se radu nastojalo ispitati mišljenja studenata diplomskog studija Filozofskog fakulteta u Rijeci o obrazovanju odraslih.

Rezultati istraživanja pokazali su da su ispitanici upoznati s pojmom obrazovanja odraslih te su ga uspješno definirali. Na obrazovanje odraslih gledaju kao na proces koji je dio cjeloživotnog učenja i podrazumijeva stjecanja znanja i vještina, u kojem osim stručnog znanja, osobe mogu usvajati i znanja iz područja osobnog interesa. Također, ispitanici u obrazovanje odraslih smještaju i prekvalifikacije i stručna usavršavanja.

Većina ispitanika nije upoznata sa znanošću koja se bavi obrazovanjem odraslih, ali pokazuju dobru upoznatost sa ustanovama koje provode obrazovanje odraslih. Ispitanici su kao ustanovu za obrazovanje odraslih nabrojali Filozofski fakultet u Rijeci koji provodi program za treću dob te različite večernje škole, fakultete i Narodno učilište Rijeka.

U procesu obrazovanja odraslih važnu ulogu imaju edukatori koji rade s odraslima. Prema mišljenju ispitanika, najvažniju osobinu koju edukatori trebaju posjedovati je strpljivost. Kao razlog navode da odraslim učenicima treba više vremena u procesuiranju informacija. Uz strpljivost, najčešće osobine koje su nabrojene su bile posjedovanje komunikacijskih vještina i razumijevanje za polaznike. Osim strpljivosti, brojni ispitanici istaknuli su kako edukator treba biti otvoren, tolerantan, kreativan, kompetentan i prilagodljiv.

Ispitanici su također dali svoje mišljenje o trenutnom stanju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj te svoje mišljenje o budućnosti istoga. Rezultati istraživanja pokazali su kako većina ispitanika ima negativno mišljenje o trenutnom stanju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Nepovoljan položaj obrazovanja odraslih pripisuju financijskim nemogućnostima građana, nedovoljnoj informiranosti i promociji te postojanju stigme za učenje u odrasloj dobi. Manji dio ispitanika smatra da je obrazovanje odraslih trenutno u povoljnom položaju jer nudi velik broj programa i tečajeva. Budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj je prema mišljenju ispitanika pozitivna. Ispitanici smatraju kako obrazovanje odraslih ide u dobrom smjeru i da će bit od sve veće važnosti, no isto tako smatraju da se to može dogoditi samo ako se bude više ulagalo u mogućnosti obrazovanja odraslih ljudi i ako se osvijesti ljude o važnosti učenja i usavršavanja. Također, ispitanici smatraju kako će doći do porasta potražnje programa kvalifikacije i usavršavanja zbog stalnih promjena na tržištu rada.

Studenti nastavničkog modula su budući nastavnici koji će možda raditi u području obrazovanja odraslih. Radi toga se u istraživanju ispitalo mišljenje o tome vide li sebe da se u budućnosti profesionalno bave odraslim osobama. Rezultati istraživanja pokazali su da polovica ispitanika ne želi raditi u području obrazovanja odraslih. Kao najčešći razlog navode da ih je fakultet pripremio za rad s djecom, a ne s odraslima. Drugi najčešći razlog je težina posla koji iziskuje rad s odraslima.

Sumirajući navedeno, izgleda da Hrvatska ima dobro razvijen sustav koji provodi obrazovanje odraslih te da se obrazovanje odraslih polako, ali sigurno počinje afirmirati među odraslima. Studenti nastavničkog modula prepoznaju obrazovanje odraslih i njegovu važnost te stvaraju povoljne temelje za njegovo napredovanje u budućnosti.

10. Literatura

1. Alibabić, Š., & Avadgić, E. (2013). Razvojni elementi u strategijama obrazovanja odraslih. *Obrazovanje odraslih*, 1, 33-52.
2. Alfirević, N., Bošnjak, I., Brusić, A., Buić, N., Pavičić, J., Piljek Žiljak, O., Živčić, M. (2017). *Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017.-2021.* Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
3. Andrilović, V., Matijević, M., Pastuović, N., Pongrac, S., Špan, M. (1985). *Andragogija*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Axinte, L., Baciu, C. M., Nichita, F. (2010). Teaching methods and tools used in adult education. *Lucrari Stiintifice*. 53(1); 302-305.
5. Baketa, N. (2012). Europeizacija obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. *Andragoški glasnik*, 16 (1), str. 55-67.
6. Brčić Kuljiš, M. i Koludrović, M. (2016). *Stanje i perspektive obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj*. Zbornik radova znanstveno – stručnog kolokvija. Split: Redak.
7. Crnčić Sokol, M., Vučić, M., Pokrajčić, N. (2011). Potrebne kompetencije andragoških djelatnika za primjenu Europske obrazovne politike. U: Matijević, M. i Žiljak, T., ur. *ANDRAGOŠKA PROFESIJA I KOMPETENCIJE STRUČNJAKA U OBRAZOVANJU ODRASLIH*. Zbornik radova 5. međunarodne konferencije *Andragoška profesija i kompetencije stručnjaka u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, str. 70-78.
8. Čalina, N.; Dijanošić, B.; Gefferth, E.; Martinko, J. (2012). *Kako uspješno poučavati odrasle? Regionalna mreža lokalnih obrazovnih ustanova*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
9. Darkenwald, G. G., Merriam, S. B. (1982). *Adult Education. Foundations of practice*. New York: Harper and Row.
10. Dijanošić, B. i Popović, K. (2013). Curriculum globALE – Program za učenje i obrazovanje odraslih. *Andragoški glasnik*, 17 (2. (31)), 101-116. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/116175>.
11. Dragičević, T. (2019). *Škola trenera. Priručnik za trenere 21.stoljeća. Postanite majstor prenošenja znanja, vještina i motivacije*. Zagreb: Redak.
12. Erceg, Z. (2002.): *Obrazovanje odraslih u Republici Hrvatskoj*. U: *Zbornik radova međunarodne konferencije Obrazovanje odraslih u Republici Hrvatskoj u kontekstu cjeloživotnog učenja*. Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo, str 133-140.

13. Foley, G. (2000). *Understanding Adult Education and Training*. New York: Allen & Unwin. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=NsHyDwAAQBAJ&lpg=PP1&hl=hr&pg=PT2#v=onepage&q&f=false>.
14. Forrest, S., & Peterson, T. (2006). It's Called Andragogy. *Academy of Management Learning & Education*, 5(1), 113-122. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/40212539>.
15. Galić, S., Tomasović Mrčela, N. (2013). Priručnik iz gerontologije, gerijatrije i psihologije starijih osoba - psihologije starenja. Osijek: Medicinska škola Osijek.
16. Grgin, T. (2004). *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
17. Herceg, J., Vrcelj, S., & Zovko, A. (2016). Nacionalni standardi za andragoške radnike u skladu sa zakonodavnim okvirom Republike Hrvatske. *Zbornik znanstvenih radova s Međunarodne znanstvene konferencije Globalne i lokalne perspektive pedagogije*, 356-364.
18. Ivanova, I. V. (2016). Non-formal education: Investing in human capital. *Russian Education & Society*, 58.11: 718-731.
19. Jelić, P., Martić Kuran, L., Bosnić, I. (2012). Značaj cjeloživotnog učenja s osvrtom na financiranje iz fondova EU. *Praktični menadžment, stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, Vol. 3, No. 4.
20. Klapan, A. i Živčić, M. (2011). *Andragoški pokreti. Zbornik radova 5. međunarodne konferencije Andragoška profesija i kompetencije stručnjaka u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
21. Klapan, A. (1998). Andragogija na nastavničkim fakultetima u Republici Hrvatskoj. *Obrazovanje odraslih*; 42, 59-64.
22. Klapan, A. i Čavar, J. (2008). Obrazovanje i usavršavanje andragoških djelatnika. *Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*; 149(1): 34-48.
23. Klapan, A. i Kušić, S., (2007). Stanje i perspektive obrazovanja odraslih u Hrvatskoj u konceptu cjeloživotnog učenja. U Alibabić, Š. i Pejatović, A. (2007). *Andragogija na početku trećeg milenijuma*, (str. 161 -172). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju.
24. Klapan, A., Lavrnja, I. i Pongrac, S., (2001). *Andragoške teme, Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj u konceptu cjeloživotnog učenja*. Rijeka: vlastito izdanje.
25. Kolar, Z., Kovačić, A. i Velčić, Vl. (1969). *Suvremena andragoška teorija i praksa u Jugoslaviji*. Zagreb: Savez narodnih i radničkih sveučilišta SRH.

26. Koludrović, M., Lapat, G., Maglica, T., Marušić, A., Rajić, V., Zbuković Ožbolt, S., Klubička, S., Kiss, I., Sirovatka, G. i Vorgić Krvaviva, R. (2018). *Učimo cjeloživotno učiti i poučavati. Priručnik za nastavnike u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
27. Koludrović, M. (2018). Problemsko učenje u obrazovanju odraslih. Zbornik radova 8. Međunarodne konferencije o obrazovanju odraslih: *Upravljanje kvalitetom u obrazovanju odraslih*. Zagreb, 30.11.-2.12.2018. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Hrvatsko andragoško društvo, 104-111.
28. Kovačić, A., Novaković, A. i Ogrizović, M. (1961). *Narodna sveučilišta u Hrvatskoj 1941. – 1961*. Zagreb: Zajednica narodnih sveučilišta.
29. Kovačić, A. (1958). *Organizacija i rad škola za seosku omladinu*. Zagreb: Zajednica narodnih sveučilišta.
30. Kuka, E. (2012). Koncept neformalnog obrazovanja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 63 (27), 197-203.
31. Kušić, S., Vrcelj, S. I Zovko, A. (2016). *Didaktičke odrednice obrazovanja andragoga – komparativni pristup*. Rijeka: FFRi.
32. Kušić, S., Mašić, M. & Vrcelj, S. (2017). The presence of andragogical competencies in graduate study programmes of foreign languages. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*. 4(4), str. 159-165. Preuzeto s: www.prosoc.eu.
33. Lavrnja, I.; Pongrac, S. (2002). Erwachsenenbildung in Kroatien von 1941 bis 1990 (93-103). U: *Von Zeitenwende zu Zeitenwende*, Wilhelm Filla; Elke Gruber; Jurij Jug (ur.). Innsbruck : Verband Österreichischer Volkshochschulen.
34. Lugarić, M. (2012). Važnost razvoja politike obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, *Andragoški glasnik*, 16 (2), 95-98.
35. Maić, Ž. (2017). Razvoj andragoške znanosti. *Život i škola*, LXIII (2), 169-180. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/195195>.
36. Markuš, M. (2010). Socijalna kompetentnost – jedna od ključnih kompetencija. *Napredak*, 151 (3-4), 432-444. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82719>.
37. Martinko, J., Matković, J., & Živčić, M. (2010). Edukacija edukatora, trening trenera ili usavršavanje nastavnika?. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 14(1.(24)), 21-32.

38. Martinko, J. (2010). PROFESIONALNO SAGORIJEVANJE NA POSLU NASTAVNIKA U OBRAZOVANJU ODRASLIH. *Andragoški glasnik*, 14 (2. (25)), 99-109. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/103664>, pristupljeno 03.09.2021.
39. Mašić, M. (2016). Andragoške kompetencije nastavnika u europskom obrazovnom prostoru. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 157(3), 379-397.
40. Merriam, S., B. (2001), Andragogy and self-directed learning: Pillars of adult learning theory, *New Directions for Adult and Continuing Education*, 89, 3-13.
41. Matijević, M. (2000). *Učiti po dogovoru*. Zagreb: Birotehnika - Centar za dopisno obrazovanje.
42. Matijević, M. (2018). Prilog za povijest obrazovanja odraslih u Hrvatskoj (309-324). U: *Obrazovanje odraslih: Teorijske osnove i praksa*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Pučko otvoreno učilište u Zagrebu.
43. Merriam, S., B. (2001), Andragogy and self-directed learning: Pillars of adult learning theory, *New Directions for Adult and Continuing Education*, 89, 3-13. https://scholar.google.hr/schhp?hl=hr&as_sdt=0,5.
44. Mijoč, V. (2015). Istraživanje stavova o osobama starije dobi u srednjoškolačkim strukovnim školama u Zagrebu (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:105:462967>, pristupljeno 30.08.2021
45. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2010). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. <http://public.mzos.hr/lgs.axd?t=16&id=18247>.
46. Obad, Ž., (2008). Prosvjetno, znanstveno i društveno djelovanje dr. Alberta Bazale. U Matijević, M. (2008). *Nakon sto godina obrazovanja odraslih u Zagrebu*. *Andragoški glasnik* 21 br.2 (str. 297- 109). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.
47. Ogrizović, M. i Sučić, M. (1983). Dvadeset pet godina rada Škole za andragoške kadrove. Zagreb: Andragoški centar.
48. Ogrizović, M. (1975). *Razvitak školstva na oslobođenom teritoriju Hrvatske (1941.-1945.)*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
49. Pastuović, N. (2008). Razvoj znanosti o obrazovanju odraslih. *Andragoški glasnik*. 12(2): 109-117.
50. Pastuović, N. i sur. (2018). *Obrazovanje odraslih. Teorijske osnove i praksa*. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu i Pučko otvoreno učilište Zagreb.

51. Pauković, M. i Bačić, L. (2018). Trend kretanja cjeloživotnog obrazovanja i učenja kao preduvjet stvaranja društva znanja. *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 8 (2), 121-138. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/213873>.
52. Pavić, D. i Černja, I. (2019). *Digitalne kompetencije polaznika programa osposobljavanja i usavršavanja u Republici Hrvatskoj*. MZO - Projekt "Implementacija EU Agende za obrazovanje odraslih 2017-2019" (interno izvješće).
53. Petričević, D. (2011). Prilog raspravi o profesiji: Andragog. *Andragoški glasnik*, 15 (1. (26)), 11-29. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/105156>.
54. Polović, D. (2004). Srednjoškolska ekstenza u Karlovcu. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, No.14-15, str. 87-95.
55. Prgomet, A. (2015). Kurikulum izobrazbe andragoga na primjeru ustroja njihove izobrazbe u Njemačkoj. *Andragoški glasnik*, 19 (1-2 (34)), 39-55. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/156697>.
56. Rajić, V. (2013). Vrednovanje obrazovnih/odgojnih postignuća u obrazovanju odraslih. *Andragoški glasnik*, 17 (2. (31)), 117-124. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/11617>.
57. Reischmann, J. (2015). Professionalization of adult education: Some aspects. *Andragoške studije*, (2), 23-37.
58. Ross-Gordon, Jovita M. (2003). "Adult learners in the classroom." *New directions for student services* 2003.102: 43-52.
59. Samolovčev, B. (1963). *Obrazovanje odraslih u prošlosti i danas*. Zagreb: Znanje.
60. Savičević, D. (1990). Contemporary trends in adult education research in Yugoslavia. *International Journal of Lifelong Education*, 9 (2), 129-135.
61. Simel, S., (2011). Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja. *Andragoški glasnik*, 15(1), 47-59.
62. Stewe, B. (2005). Eigenverantwortung und Selbstbestimmung: Erwachsenenbildung in Südosteuropa. *Osteuropa*, 55(8), 225-235. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/44932933>.
63. Šoljan, N. N. (1985). *Adult education in Yugoslav society*. Zagreb: Andragoški centar.
64. Tomečak, M., Štambuk, A. i Rusac, S. (2014). Promišljanje starenja i starosti – predrasude, mitovi i novi pogledi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50 (1), 36-53. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124769>.
65. Vekić, M. (2015). Obrazovanje u novome ruhu: cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih. *Hrvatski jezik*, 2 (3), 5-14. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172038>.

66. Vidak, I. (2016). PREGLED KLJUČNIH POJMOVA HRVATSKOG KVALIFIKACIJSKOG OKVIRA. *Praktični menadžment*, 7 (1), 63-65. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/171166>.
67. Vinković, A., Vučić, M. i Živčić, M. (2016). Prepreke i izazovi obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj. U: Brčić Kuljiš, M. i Koludrović, M., ur. *ZBORNİK RADOVA ZNANSTVENO – STRUČNOG KOLOKVIJA “STANJE I PERSPEKTIVE OBRAZOVANJA*. Split: Redak, str. 26-42.
68. Vrečer, N. (2015). Empathy in adult education. *Andragoška spoznanja*, 21(3), 65-73.
69. Zadro, P., Šimleša, S., Olujčić, M. i Kuvač Kraljević, J. (2016). Promjene kognitivnih funkcija u odrasloj dobi. *Logopedija*, 6 (2), 53-61. <https://doi.org/10.31299/log.6.2.2>.
70. Žiljak, O. (2011). Andragoška profesija i andragoške kompetencije - aktualna istraživanja. *Andragoški glasnik*, 15 (1. (26)), 31-45. Preuzeto <https://hrcak.srce.hr/105157>.
71. Žiljak, T., Lapat, G., Rajić, V., Pavić, D., Černja, I., Kelava, M., Kličinović, J., Lončar, I. (2019). *Kurikulum za razvoj temeljnih digitalnih, matematičkih i čitalačkih vještina odraslih: Temeljne vještine funkcionalne pismenosti*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
72. Žitinski, M. (2006). Education is a moral concept. *Informatologia*, 39 (3), 137-141. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/9166>.
73. Živčić, M., Vučić, M. (2016). Uloga Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih u procesu institucionalizacije i razvoja sustava obrazovanja odraslih. U: Koludrović, M. i Brčić Kuljiš, M. ur. *Doprinos razvoju kurikuluma namijenjenih stručnjacima u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo, str. 15 – 35.
74. Wahlgren, B. (2016). Adult educators' core competences. *International Review of Education*, 62(3), 343-353. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/24756387>.

Mrežni izvori

1. Anketa o obrazovanju odraslih (2016). Preuzeto s https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/08-01-13_01_2017.htm), pristupljeno: 25.03.2021.
2. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d. Metodologija izrade programa obrazovanja odraslih. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/metodologija-izrade-programa-obrazovanja-odraslih/>, pristupljeno 16.07.2021.
3. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. (2021). Promocija cjeloživotnog učenja. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/esf-projekti/promocija-cjelozivotnog-ucenja/>, pristupljeno 14.7.2021.
4. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d.O nama. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/o-agenciji/o-agenciji/o-nama/>, pristupljeno 26.07.2021.
5. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d. Samovrednovanje ustanova za strukovno obrazovanje. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/osiguravanje-kvalitete/strukovno-obrazovanje/samovrednovanje-ustanova-za-strukovno-obrazovanje/>, pristupljeno 26.07.2021.
6. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.n.d. Samovrednovanje ustanova za obrazovanje odraslih. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/osiguravanje-kvalitete/obrazovanje-odraslih/samovrednovanje-ustanova-za-obrazovanje-odraslih/>, pristupljeno 26.07.2021.
7. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d. IPA. Preuzeto s <https://www.asoo.hr/projekti-i-suradnja/arhiva-projekata/ipa/>, pristupljeno 26.07.2021.
8. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. n.d. Katalog edukacija. Preuzeto s <https://edu.asoo.hr/katalog-edukacija/>, pristupljeno 28.7.2021.
9. Agencija za mobilnost i programe EU. n.d. Općenito o obrazovanju u Hrvatskoj. Preuzeto s <https://www.eurydice.hr/hr/sadrzaj/obrazovanje-u-hrvatskoj/opcenito-o-obrazovanju-u-hrvatskoj/>, pristupljeno 19.06.2021.
10. CEDEFOP (2019). *Adult population in potential need of upskilling: Croatia. Cedefop country factsheet*. Dostupno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/factsheet_hr.pdf, pristupljeno 26.08.2021.

11. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2017). Anektu o obrazovanju odraslih u 2016. Preuzeto s https://www.dzs.hr/hrv_eng/publication/2017/08-01-13_01_2017.htm, pristupljeno 23.07.2021.
12. European Commission (2021). Glavni pružatelji obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-providers-13_hr, pristupljeno 18.06.2021.
13. European Commission (2021). Obrazovanje odraslih. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-14_hr, pristupljeno 18.06.2021.
14. European Commission (2021). Glavne vrste obrazovnih usluga. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-13_hr, pristupljeno: 19.06.2021.
15. European Commission (2018). Curriculum GlobALE. Preuzeto s <https://epale.ec.europa.eu/hr/resource-centre/content/curriculum-globale>, pristupljeno 28.07.2021.
16. European Commission. (2021). Aktualni prioriteti politika obrazovanja odraslih. Preuzeto s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/developments-and-current-policy-priorities-13_hr, pristupljeno 25.08.2021.
17. Europska komisija. n.d. U SMJERU UČINKOVITIJH POLITIKA OBRAZOVANJA ODRASLIH. Preuzeto s <file:///C:/Users/38598/Downloads/KE-02-16-849-HR-N.pdf>, pristupljeno 05.08.2021.
18. Eurostat. (2019). 11.1 % of adults participate in lifelong learning. Preuzeto s <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190517-1>, pristupljeno 05.8.2021.
19. Hrvatski kvalifikacijski okvir. N.d. O HKO-u. Preuzeto s <http://www.kvalifikacije.hr/hr/node/4>, pristupljeno 25.08.2021.
20. Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta (2021). O nama. Preuzeto s <http://www.hzpou.hr/?gid=1>, pristupljeno 14.07.2021
21. Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta. N.d. Projekt - Za Hrvatsku pismenosti: Put do poželjne budućnosti. Preuzeto s <http://www.hzpou.hr/?gid=3&aid=4>, pristupljeno 25.08.2021.
22. Hrvatsko andragoško društvo (2021). O nama. Preuzeto s <http://www.andragosko.hr/o-nama/>, pristupljeno 14.07.2021.

23. Hrvatska obrtnička komora. n.d. Prijava majstorskih ispita. Preuzeto s <https://www.hok.hr/obrazovanje/obrazovanje/majstorski-ispit/prijava-majstorskih-ispita>, pristupljeno 31.08.2021.
24. Hrvatska obrtnička komora (2021). *Statističke informacije za lipanj 2021*. Preuzeto s https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2021-08/Statisti%C4%8Dke_informacije_lipanj_2021.pdf, pristupljeno 31.08.2021.
25. Hrvatska enciklopedija. Večernja škola. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.. Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64050>, pristupljeno 30. 8.2021.
26. HZZ. n.d. O mjerama. Preuzeto s <https://mjere.hr/o-mjerama-aktivnog-zaposljavanja/>, pristupljeno 26.08.2021.
27. Mentorica.biz. (2021). Cjeloživotno obrazovanje u Hrvatskoj – koliko je zaista aktualno? Preuzeto s <https://mentorica.biz/pitanja-i-odgovori/osnove-poduzetnistva/cjelozivotno-obrazovanje-92/>, pristupljeno 13.07.2021.
28. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2021). Financiranje osnovnog obrazovanja odraslih. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-odraslih/financiranje-osnovnog-obrazovanja-odraslih/581>, pristupljeno 14.07.2021.
29. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). Prijedlog Zakona o obrazovanju odraslih. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PristupInformacijama/Zakoni%20u%20proceduri/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih.pdf>, pristupljeno 02.08.2021.
30. Mrsić, D. (2021). Zajednica obrazovanja odraslih odgovara na izazove COVID-19. Europska komisija. Preuzeto s <https://epale.ec.europa.eu/hr/blog/zajednica-obrazovanja-odraslih-odgovara-na-izazove-covid-19>, pristupljeno 04.08.2021.
31. Narodne novine (2014). Odluka o programu učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_154_2920.html, pristupljeno 26.08.2021.
32. Narodno učilište. n.d. Srednjoškolski programi. Preuzeto s <http://www.naruciliste.hr/srednjoskolski-programi-doskolovanja-i-prekvalifikacije/>, pristupljeno 16.07.2021.

33. Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (2001). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_08_136_2001.html, pristupljeno 16.07.2021.
34. Opis standarda zanimanja nastavnika u obrazovanju odraslih. (2016). Obrazac HKO_SZ. Preuzeto s <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/26>, pristupljeno 12.07.2021.
35. Petar Zrinski: Pučko otvoreno učilište. n.d. Programi za stjecanje srednje stručne spreme i prekvalifikacije. Preuzeto s <https://www.petarzirinski.hr/programi-za-stjecanje-srednje-strucne-spreme/>, pristupljeno 16.07.2021.
36. Pervan, M. (2019). 13. Tjedan cjeloživotnog učenja - poziv na sudjelovanje. EPALE. Preuzeto s <https://epale.ec.europa.eu/hr/content/13-tjedan-cjelozivotnog-ucenja-poziv-na-sudjelovanje>, pristupljeno 28.07.2021.
37. Podatci Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (2015). Preuzeto s <https://www.asoo.hr/>, pristupljeno: 18.06.2021.
38. POVJERENSTVO ZA OBRAZOVANJE ODRASLIH (2004). Izvješće o radu povjerenstva za obrazovanje odraslih za razdoblje veljaca – listopad 2004. Preuzeto s <https://vlada.gov.hr/>, pristupljeno 14.07.2021.
39. Pravilniku o standardima i normativima te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta u ustanovama za obrazovanje odraslih (2007). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_11_129_3708.html, pristupljeno 16.07.2021.
40. Pučko otvoreno učilište Zagreb (2018). O učilištu. Preuzeto s <https://www.pou.hr/o-ucilistu/o-nama>, pristupljeno 14.07.2021.
41. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Narodne novine, 124/14 (2014). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html, pristupljeno 24.08.2021.
42. Tecilazić Goršić, A. (2019). Izazovi primjene vanjskog vrednovanja u obrazovanju odraslih. Preuzeto s http://www.kvalifikacije.hr/sites/default/files/news/2019-05/Izazovi%20primjene%20vanjskog%20vrednovanja%20u%20obrazovanju%20odraslih_0.pdf, pristupljeno 02.08.2021.
43. Tjedan cjeloživotnog učenja. N.d. 13. Tjedan cjeloživotnog učenja. Preuzeto s <https://www.cjelozivotno-ucenje.hr/organiziranje-tjedna-u-hrvatskoj/tjedan-2019/>, pristupljeno 28.07.2021.
44. Tjedan cjeloživotnog učenja. n.d. Pojmovnik. Preuzeto s <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/>, pristupljeno 24.08.2021.

45. UNESCO (1977). Recommendation on Adult education. Preuzeto s http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49354&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, pristupljeno 09.08.2021.
46. Uniri. N.d. Sveučilište za treću dob. Preuzeto s <https://uniri.hr/sveuciliste-i-drustvo/sveuciliste-za-trecu-dob/>, pristupljeno 09.08.2021.
47. Visoka poslovna škola Par. (2019). Neformalno vs. formalno obrazovanje. Preuzeto s <http://par.hr/neformalno-vs-formalno-obrazovanje/>, pristupljeno 02.09.2021.
48. Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih (2021). O nama. Preuzeto s <http://www.zuoorh.hr/o-nama/>, pristupljeno 14.07.2021.
49. Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine br. 17/07, 107/07, 24/10. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>, pristupljeno 20.06.2021.
50. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru. Narodne novine br. 22/13, 41/16, 64/18, 47/20, 20/21. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/566/Zakon-o-Hrvatskom-kvalifikacijskom-okviru>, pristupljeno 26.08.2021.

11. Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

Studijska grupa: _____

1. Što je po Vama obrazovanje odraslih?

2. Da li Vam je poznata neka ustanova koja se bavi obrazovanjem odraslih? Navedite!

3. Znete li kako se zove znanost koja se bavi odraslina?

4. Da li sebe vidite da se u budućnosti profesionalno bavite odralim osobama?
Obrazložite!

5. Koje osobine po vašem mišljenju treba imati edukator (nastavnik) u obrazovanju odraslih?

6. Kakav je po vašem mišljenju položaj obrazovanja odraslih u Hrvatskoj? Obrazložite!

7. Kakva je po vašem mišljenju budućnost obrazovanja odraslih u Hrvatskoj?

11.1. POPIS SLIKA

	Naziv slike	Stranica
<i>Slika 1.</i>	Hijerarhijski odnos programa obrazovanja odraslih	23
<i>Slika 2.</i>	Sudjelovanje u neformalnom obrazovanju i osposobljavanju prema vrsti aktivnosti i dobnim skupinama.	26
<i>Slika 3.</i>	Učestalost niskih vještina među odraslim osobama u dobi od 25 do 64 godine prema vrsti vještina (%)	31
<i>Slika 4.</i>	Ključne kompetencije edukatora odraslih osoba (andragoga)	36
<i>Slika 5.</i>	Model donošenja praktičnih odluka vezanih za etička pitanja	39

11.2. POPIS TABLICA

	Naziv tablice	Stranica
<i>Tablica 1.</i>	Vrsta ustanova koje provode obrazovanje odraslih (AZUP, 2021)	14
<i>Tablica 2.</i>	Županije u kojima je sjedište ustanova za obrazovanje odraslih	15
<i>Tablica 3.</i>	Vrsta programa obrazovanja za odrasle	26
<i>Tablica 4.</i>	Sastavnice postupaka u pedagoškom i u andragoškom pristupu	34
<i>Tablica 5.</i>	Raspodjela sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih prema životnoj dobi	43
<i>Tablica 6.</i>	Ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih	52
<i>Tablica 7.</i>	Upoznatost s pojmom andragogije	54

<i>Tablica 8.</i>	Profesionalno bavljenje odraslim osobama	55
<i>Tablica 9.</i>	Poželjne osobine edukatora (nastavnika) koji radi s odraslima prema mišljenju studenata nastavničkog modula	59
<i>Tablica 10.</i>	Mišljenje studenata nastavničkog modula o budućnosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj	63